

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувачка випускової кафедри
_____ Ніна РЖЕВСЬКА
« ____ » _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗДОБУВАЧКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

**Тема: «МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНИЙ
БЕЗПЕЦІ»**

Виконавець: здобувачка вищої освіти 4 курсу, 408 Б групи, Осадчук Олександра
Олександрівна

Керівник: к. і. н., доц., доцент кафедри міжнародних відносин, інформації та
регіональних студій Дерев'янюк Ігор Петрович

Нормоконтролер _____ Валентина ЄМЕЦЬ

КИЇВ 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ У КОНТЕКСТІ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ.....	6
1.1. Основні підходи до визначення поняття «міжнародний тероризм».....	6
1.2. Національна безпека: сутність та зміст.....	13
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК СКЛАДНЕ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ.....	21
2.1. Причини і джерела ескалації міжнародного тероризму.....	21
2.2. Види міжнародного тероризму.....	25
2.3. Протидія міжнародному тероризму в рамках міжнародних організацій та форумів.....	30
РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ І НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ	37
3.1. Міжнародний тероризм: загрози для України.....	37
3.2. Нормативно-правова база протидії міжнародному тероризму в Україні.....	42
3.3. Співробітництво України з міжнародними організаціями у сфері протидії міжнародному тероризму.....	46
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що міжнародний тероризм в останнє десятиліття перетворився на одну з глобальних проблем сучасності, що дестабілюють ситуацію у світі. До початку XXI століття більш ніж у 70 державах налічувалося близько тисячі груп та організацій, які використовують у своїй діяльності методи терору. Тероризм і екстремізм все більше загрожують безпеці країн та їхніх громадян, спричиняють значні політичні, економічні та моральні наслідки, надають сильний психологічний вплив на населення, забирають життя багатьох людей.

У цьому контексті центральним для соціологічного знання стає осмислення сутності феномену тероризму, ініційованих ним процесів із залученням як класичних парадигм, і нових підходів, заснованих на корекції існуючих оцінок тенденцій сучасного розвитку. Сучасний тероризм, маючи у якості попередників різні радикальні напрями, зберігає з ними спільність в ідейних мотивах, – у вищому ступені складний феномен з широким спектром проявів, цільовий спрямованості та новими ознаками.

Всебічне обговорення феномена тероризму необхідно з урахуванням фіксованого у світі приросту числа терористичних атак та його глобальних наслідків. Тероризм залишається небезпечним чинником дестабілізації соціально-політичної ситуації в країні, загрозою національній безпеці та територіальній цілісності України. Характерна особливість сучасного тероризму – кількісне зростання злочинів на тлі цинічності та жорстокості їх виконання. Жертвами терористів найчастіше стають люди, які не мають відношення до конкретних політичних подій. Визначальну роль для терористів відіграє такий фактор, як знецінення людського життя у свідомості людей, що беруть участь у війнах та збройних конфліктах. Тривожним симптомом підвищеної небезпеки тероризму стало звернення терористів до нетрадиційних засобів насильницького на значні зосередження людей. Поширюється тенденція зміни цільових установок терористів – скоєння терористичних актів, які не супроводжуються висуванням політичних вимог

Завдання терористів – завдати можливо більших збитків, не зважаючи на людські жертви, посіяти паніку в суспільстві, викликати у людей невіру в здатність влади контролювати ситуацію, порушити спокійне та безпечне життя громадян.

Мета дослідження полягає у теоретико-методологічному аналізі сутності та соціально-політичної природи міжнародного тероризму, основ стратегії та тактики боротьби з міжнародним тероризмом.

Завдання:

1. Визначити ключові підходи до визначення поняття тероризму, в сучасних глобалістських умовах.

2. Сформулювати сутність та значення поняття національної безпеки, як категорії державної безпеки.

3. Сформувати типологію і класифікацію міжнародного тероризму.

4. Охарактеризувати сучасні світові терористичні загрози що потенційно існують перед Україною.

5. Проаналізувати нормативно-правова базу протидії міжнародному тероризму в Україні.

6. Сформувати глибину співробітництва України з міжнародними організаціями й іншими державами, у сфері протидії міжнародному тероризму.

Об'єктом дослідження є міжнародний тероризм як соціально-політичне явище, що загрожує національній безпеці.

Предмет дослідження: характерологічні аспекти сучасного міжнародного тероризму, проблеми профілактики та боротьби з міжнародним тероризмом, у контексті забезпечення національної безпеки.

Методи дослідження склали загальнонаукові методи пізнання соціально-політичних явищ й, насамперед, системного підходу, інституційного, історичного та політологічного аналізу, діагностики та прогнозування соціальних процесів. Загальнотеоретичною основою роботи послужили також соціально-філософські положення про природу насильства, політики та влади у суспільстві.

Висновки та практичні рекомендації надають широке узагальнення стосовно проблематики терористичної діяльності, історичного контексту. Визначають

інструменти та механізми вирішення конфліктних ситуацій, у контексті забезпечення національної безпеки.

Практичне значення одержаних результатів дозволяє виявити тенденції та закономірності у процесі боротьби з тероризмом, механізмів капсулювання терористичної загрози.

Структура кваліфікаційної роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних інформаційних джерел. Загальний обсяг роботи складає – 61 сторінка. Список використаних інформаційних джерел нараховує 70 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ У КОНТЕКСТІ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

1.1. Основні підходи до визначення поняття «міжнародний тероризм»

Навала тероризму, що ставить під загрозу нормальне існування світового устрою, вимагає від світової спільноти пошуку ефективних методів протидії. За останні 30 років проведено десятки конференцій міжнародного рівня, присвячені пошуку шляхів боротьби із цим злом. У них брали участь керівники держав, представники спецслужб та правоохоронних органів, громадських організацій та засобів масової інформації. Проте досі не вироблено єдиного визначення поняття «тероризм».

Наприклад, Організація Об'єднаних Націй веде інтенсивну роботу в даному напрямку з моменту заснування у 1972 році у своєму складі Комітету з міжнародного тероризму, але так і не може дійти єдиного знаменника.

Водночас все ж таки не варто забувати і те, що діяльність із протидії тероризму ускладнена таким фактором, як наявність величезної кількості взаємовиключних визначень, що виникли в результаті різного підходу до цього явища. Зокрема, у головах людей часто ставиться знак рівності між терором і тероризмом, які нерідко трактуються досить вільно, що, звісно ж, є неприйнятним для одноманітного розуміння проблеми.

На відміну від тероризму, що характеризується крайніми поглядами частини суспільства та здатністю цієї частини на мотивоване політичне насильство над державою та суспільством задля досягнення своєї мети, терор є антонімом слову тероризм, оскільки має на увазі (на відміну від історичної ретроспективи, де ці поняття були якщо не ідентичні, то дуже близькі) діяльність держави, спрямована на досягнення цілей шляхом мотивованого політичного насильства над суспільством.

Інший погляд на поняття «терор» і «тероризм» є позиція, на думку якої тероризм відрізняється від терору тим, що тероризм – це одноразово скоєний акт чи

серія подібних актів, які мають не тотальний або масовий, а, навпаки, локальний характер [5, с. 78].

Якщо терор – це соціально-політичний чинник реальності, то тероризм – явище кримінально-правової якості, та його насильство має метою примус до будь-яких дій й натомість створений стан страху має не загальне, а місцеве значення [23, с. 45].

Прихильник нормативістського підходу професор історії Джорджтаунського університету Уолтер Лакер вважає тероризмом «незаконне використання сили проти невинних людей для досягнення політичних цілей», додавши, що спроби вийти за рамки простого визначення є марними, оскільки сам термін суперечливий.

Другий підхід до дослідження цієї проблеми полягає в акцентуванні на правових аспектах визначення. Цей підхід притаманний низці країн Європи. Наприклад, у Німеччині під тероризмом розуміється використання злочинних актів задля досягнення політичних цілей або способ, що дозволяє створити політичний безлад. Б. Гросскап, що є прибічником цього підходу, зазначає, що тероризм визначається в Німеччині як порушення закону і проти терористів, які порушують закон, може бути прийнято певні правові заходи.

Прихильники третього підходу до вирішення проблеми визначення тероризму, котрі називають його – «аналітичним», критикують нормативний підхід за «моралістичні» та «емоційні» визначення, а правовий – за вузьку правову спрямованість, яка не вичерпує всі пов'язані з тероризмом аспекти. «Аналітики» стверджують, що правовий підхід випинає правову сторону, ігноруючи необхідність всебічного аналізу тероризму, з погляду соціального феномену, із виділенням та оцінкою симптомів, що сприяють цьому явищу.

Наприклад, М. Креншоу вважає, що сам терористичний акт, цілі та можливість політичного успіху є факторами, що мають бути проаналізовані перед використанням терміну «тероризм» [27, с. 89].

Четвертим напрямком є так званий синтетичний підхід. Представник даного підходу А. Шмідт, проаналізувавши десятки визначень поняття «тероризм», дав на їх основі своє, що складається з 13 елементів, які найчастіше зустрічаються в

досліджених ним визначеннях. В результаті їм було дано визначення наступного змісту:

«Тероризм – це насильницький метод або загроза його використання, які застосовуються неурядовими законспірованими індивідами, групами чи організаціями у мирний час, які здійснюються за допомогою дискретних дій, спрямованих на різні об'єкти з певними цілями чи ефектом» [38, с. 51].

Для повнішого вивчення такого соціального феномену як тероризм необхідно також звернути увагу на філософсько-етичні та міжнародно-правові сторони цієї проблеми. Це поняття необхідно розглядати у трьох аспектах – тероризм внутрішньодержавний, тероризм міжнародний, тероризм державний.

У Кримінальному кодексі України не дається поняття тероризму, але у статті 258 викладено поняття терористичного акту: «Терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу або інших дій, що створюють небезпеку для життя або здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди або настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення суспільної безпеки, залякування населення, провокації військового конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою на прийняття рішень або вчинення або невчинення дій органами державної влади або органами місцевого самоврядування, посадовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів терориста, а і загроза вчинення зазначених дій з цією ж метою» [5, с. 22].

Як можна побачити, вище перелічені ознаки терористичного акту, по суті та за переліком, за винятком деяких, відповідають поняттю міжнародного терористичного акту та є характерними рисами для визначення поняття тероризму.

Говорячи про поняття тероризм, не слід забувати і про державний тероризм, хоча багато вчених, керуючись, насамперед, ідеологічними міркуваннями, свідомо це роблять. Щодо тероризму державного, тобто дій, що провадяться на державному рівні з метою підриву суверенітету та незалежності інших держав, а також перешкоджання здійсненню прав народів на самовизначення [16, с. 76].

Розмірковуючи про тероризм, необхідно усвідомити, що, по-перше, тероризму притаманні не широкомасштабна компанія з ведення бойових дій, а окремі акції, спрямовані не тільки і не стільки проти збройних сил противника та його правоохоронних органів і спецслужб, а в основному проти мирного населення, що виступає в цьому випадку головною мішенню для ударів, з метою чинити тиск на політичну владу.

Терористи можуть вимагати прийняття від держави рішення, аж до повного самознищення (наприклад, «Червоні бригади» в Італії або «Фракція червоної армії» в Німеччині, котрі ставили собі за мету – від'єднання країн від альянсів та здійснення світової революції).

При цьому для терористів найважливіше значення має не спосіб ведення війни, не захоплена територія та економічні ресурси, а той шок і страх, який спричинить та чи інша їхня акція. Ця мета має на увазі під собою якомога більш криваві і нелюдські дії по відношенню до осіб, які зазнали атаки. «Війни, зокрема й громадянські, – писав У. Лакер, – багато в чому носять досить передбачуваний характер, вони відбуваються, що називається, серед білого дня, протиборчі сторони і не думають огортати себе та свої дії ореолом таємниці. Навіть громадянська війна дотримується тих чи інших правил, тоді як головні ознаки тероризму – анонімність і заперечення будь-яких норм» [5, с. 366].

По-друге, тероризму необхідні конспірація та анонімність. Будь-який розголос може утруднити виконання терористичного акту. Водночас деякі дослідники намагаються оскаржити цю ознаку, заявляючи про те, що низка терористичних організацій (ЕТА, ІРА тощо) повідомляють про теракт, що готується. На це можна заперечити тільки те, що дана думка помилкова спочатку, тому що мова йде про заплановану та підготовлену в таємниці акцію, інакше акція просто не змогла б відбутися [22, с. 46].

По-третє, тероризму необхідно інформувати населення про терористичні акти та їх результати. Один з найбільш значущих способів, що дає можливість досягнення головної мети – залякати населення та через народ змусити державу виконати вимоги

терористів. Для цього тероризму необхідні засоби масової інформації, які якраз і орієнтуються на сенсації та трагедії, які тероризм і здатний надати їм [48, с. 178].

Ми можемо виділити такі елементи у визначенні «тероризм»:

1. Соціальна складова.

Тероризм – це форма соціальної боротьби. Будучи складним явищем, тероризм вбирає у собі соціальні протиріччя, які у суспільстві набувають рівня конфлікту. У соціумі з розвитком міжособистісних відносин виникають і розвиваються конкуруючі групи – політичні, економічні, духовні.

В основі соціальної сутності тероризму лежить певна ідеологія, що створюється в несприятливі періоди у суспільному розвитку і є певною розумово-емоційною атмосферою у вигляді різних поглядів та ідей, що сприяють тероризму. Терористична ідеологія відрізняється від ідеології взагалі помилковим уявленням про шляхи перетворення дійсності, для терориста об'єктивна реальність є загостреним контрастом «своїх і чужих», «чорного і білого».

2. Політична складова.

Тероризм є однією з форм насильницької політичної боротьби – це один з її методів. Акції тероризму викликають у суспільстві недовіру до органів влади, створюють спільну думку про нездатність правоохоронних органів боротися з особами, які їх здійснюють. Мета тероризму – підрих політичного устрою у країні та світі. Слід констатувати, що сучасний тероризм використовується як вирішення політичних проблем з використанням насильства. Насильство у політиці характеризується жорстокістю, цілеспрямованістю, носить закономірний характер й виникає тоді, коли з допомогою інших форм політичної активності досягнення політичних цілей стає неможливим чи малоефективним. У цьому контексті політичне підґрунтя тероризму не просто є його складовою – воно необхідне.

3. Психологічна складова – залякування. В умовах соціальної нестабільності у людини спрацьовує інстинкт самозбереження, основою якого є почуття страху, невпевненості у власній безпеці, що неминуче призводить до правової та суспільної дестабілізації. Сенсом тероризму та її характерною рисою є залякування населення [40, с. 201].

У цьому контексті залякування перестало бути його основною метою – це засіб примусу задля досягнення іншої, найбільш значимої мети (зміна конституційного ладу держави, політичного курсу влади тощо).

Говорячи про необхідність вироблення загального визначення будь-якого явища, В.М. Кудрявцев абсолютно чітко зазначає, що «вона містить не випадковий набір ознак, а виділяє такі, які розкривають сутність явища, дають можливість розкрити, що приховується за цим явищем, визначити об'єктивну закономірність реальної дійсності» [22, с. 36]. Звідси, синтезувавши всі три складових, ми отримаємо визначення тероризму як соціально-політичного явища, ці ж складові виражають його сутнісні характеристики.

4. Правова складова.

Тероризм є частиною кримінальних процесів проти суспільної безпеки, і, як будь-який інший злочин, він кримінально карається. Необхідно зазначити, що на даний момент дослідники пропонують кілька підходів до вивчення та розуміння тероризму та його сутнісних підстав.

Незважаючи на широкий спектр існуючих думок, як основні можна виділити чотири теорії: перша як причина та розвиток тероризму виділяє трансформації в політичній сфері; друга пояснює тероризм з погляду соціальної та особистісної психології; третю можна позначити як теорію цивілізаційного конфлікту; четверта базується на ідеї соціальних процесів, де акторами є «свій» та «чужий».

Перша теорія, що найчастіше використовується в прикладних дослідженнях, основною причиною появи та розвитку тероризму вважає політичну складову. Під політичним тероризмом розуміється соціально-політичне явище, що ґрунтується на використанні або загрозі використання політичного насильства у вигляді терористичного акту з метою створення атмосфери страху та безвиході у суспільстві в ім'я досягнення політичних цілей суб'єктів терористичної діяльності [24, с. 86].

Друга теорія пояснює тероризм у вигляді соціально-психологічної концепції. Відповідно до неї фахівці розглядають тероризм як психологічну проблему [22, с. 36].

Наступна теорія пояснює тероризм, виходячи з конфлікту цивілізацій. Згідно з цією концепцією, саме в рамках суттєвого розриву між Заходом та Сходом, християнським і ісламським світом тероризм набув статусу міжнародного [33, с. 99].

Четверта теорія зводиться до так званої соціальної концепції, згідно з якою терористи – це група осіб, які виражають інтереси країн, що чинять опір модернізації та глобалізації. Тероризм, у своїй природі, досліджується як соціальний феномен у зв'язку з певними процесами у соціумі, що породжують гострі соціальні конфлікти, в основу яких найчастіше покладено поділ суспільства на «своїх» і «чужих».

На наш погляд, перші дві теорії розгляду тероризму зазнали змін і трансформації у процесі розвитку суспільства, тоді як дві останні формують характерні особливості сучасного тероризму, внаслідок чого становлять теоретичну основу його дослідження. Окремі особи та групи людей, які не згодні з політикою і не мають можливості або не бажають використовувати легітимні засоби впливу на державу, вдаються до терористичних актів [33, с. 99].

У суспільстві відбуваються зміни цінностей, викликані модернізацією життя. Згадані процеси глобалізації у різних сферах, міграційні потоки різного характеру та рівня закінчуються напругою структурних частин суспільства. Все це призводить до збільшення числа конфліктів і зростання напруженості і є однією з основних проблем сучасності, для подолання якої необхідний повний комплекс заходів, спрямований на забезпечення стабільності суспільства [22, с. 36].

Від тероризму необхідно відмежовувати поняття «терор», оскільки вони за загального лінгвістичного походження («тероризм» – похідний термін від слова «терор») мають різне смислове та правове значення.

Хоча загальною характерною ознакою тероризму і терору є те, що вони обидва засновані на насильстві та використовують залякування як спосіб досягнення своїх цілей, їх смисловий та правовий зміст відрізняється.

Тероризм – це залякування чи придушення противника насильницькими методами, які здійснюються опозиційними організаціями, угрупованнями чи індивідами, а терор – залякування чи придушення супротивника насильницькими (репресивними) методами, які здійснюються державою проти опозиційних сил.

Як бачимо, підходи дуже різноманітні і єдності між ними немає і близько. Отже, вивчення цієї проблеми дозволяє зробити невтішний висновок у тому, що розробка понятійного апарату області тероризму нині залишається незавершеною. Невизначеність ситуації ускладнюється залежністю даної проблематики від політичних, ідеологічних уподобань як дослідників тероризму, і державних органів влади, що займаються питаннями боротьби із тероризмом.

Все це, на превеликий жаль, призводить до плутанини та спроб отримати миттєву вигоду від наклеювання ярлика «терористів» на ті чи інші рухи та групи.

1.2. Національна безпека: сутність та зміст

У сучасних умовах політичної нестабільності, коли будь-яка невірна дія може мати катастрофічні наслідки важливо дбати про таке поняття як національна безпека. Цей термін торкається не тільки військової загрози або загрози інформаційної безпеки, яка настільки актуальна в наш час популяризації інтернету, але й абсолютно небачені до цього моменту виклики, з якими доводиться стикатися нашій країні.

Національна безпека – це стабільність, яка може підтримуватися протягом тривалого часу, стан досить розумної динамічної захищеності від найбільш суттєвих та реально існуючих загроз та небезпек, а також здатності розпізнати такі виклики та своєчасно вживати необхідних заходів для їхньої нейтралізації.

Загроза – це соціальне, природне чи техногенне явище з прогнозованими небажаними подіями, що можуть відбутися в певний момент часу в межах певної території, призвести до смерті людей та заподіяти шкоду їх здоров'ю, призвести до матеріальних та фінансових збитків, зіпсувати довкілля.

У той самий час об'єктивне визначення загроз передбачає чітке усвідомлення параметрів, поза якими певне явище втрачає можливості саморегуляції і потребує зовнішнього втручання для збереження стабільності соціальної системи, і навіть певних умов, що перетворюють чинники у реальну чи потенційну загрозу [7, с. 162].

Наявність економічних, політичних, релігійних, етнічних та інших проблем (які в умовах динамічного розвитку міжнародної обстановки за певних обставин роблять

можливим застосування заходів) є фактором не тільки виникнення, а й розвитку та реалізації загроз.

Характер проблемних протиріч регіону, в якому знаходиться Україна, визначає можливі загрози національній безпеці України, які прямо чи опосередковано пов'язані із застосуванням військової сили. Вони поділяються на загрози воєнного та невоєнного характеру. Загрози воєнного характеру – це пряма масштабна збройна агресія. Причиною виникнення загрози можуть стати принципові антагоністичні протиріччя життєво важливих національних інтересів України та будь-якої держави чи коаліції держав [34, с. 279].

Все коло проблем, пов'язаних із процесами небезпек та безпеки особи, суспільства та держави концентрується в понятті «національна безпека». Термін «національна безпека» має американське походження (вперше був ужитий у посланні американського президента Т. Рузвельта конгресу США в 1904 році), у зв'язку з обґрунтуванням закордонних дій керівництва країни щодо встановлення контролю за зоною Панамського каналу.

До ухвалення 1947 року Закону про національну безпеку США, поняття «національна безпека» вживалося переважно у сфері оборони (оборонної безпеки). Воно не узагальнювало зовнішню, внутрішню та військову політику держави. Разом з цим воно тісно пов'язувалося з поняттями «національні інтереси» та «національні пріоритети» США [40, с. 41].

Час, необхідний для визначення та запобігання загрози, вважають достатнім для виключення чинника несподіванки агресії, проте може бути недостатнім для переведення національної економіки на військовий лад, тому необхідним залишається дотримання обраного курсу здійснення зовнішньої політики України.

Загрози невоєнного характеру – це загрози загального характеру, що виникають внаслідок діяльності терористичних та організованих злочинних угруповань, неадекватної реакції на ці явища держав регіону, що загрожує національним інтересам України.

Враховуючи наявність в Україні нестабільних територій, існує ймовірність виникнення таких загроз. Стихійні лиха, масштабні екологічні катастрофи є найбільш

можливими та водночас менш прогнозованими для України. Вони можуть виникати внаслідок стихії природи, а також внаслідок діяльності як України, так й інших держав регіону в рамках єдиного природного середовища.

Можливість виникнення таких загроз значно підвищується і призводить до експлуатації екологічно небезпечних виробництв, використання застарілого устаткування, відсутності ефективного екологічного контролю господарської діяльності з боку держав. Економічна неспроможність держави залишається однією з основних загроз невійськового характеру [14, с. 26].

У сучасній науковій літературі пропонують різні визначення національної безпеки. Деякі вчені цілком справедливо вважають національну безпеку елементом поняття «держава». Зокрема, часто вказується, що «показник безпеки настільки суттєвий, що може бути віднесений до ознак держави» [3, с. 65]. Насправді, якщо не ознакою держави, то ознакою суверенітету, здатністю самостійно забезпечити національну безпеку є точно.

Деякі вчені відносять забезпечення безпеки до функцій держави, а також до її завдань. При цьому національна безпека забезпечується зовнішніми та внутрішніми функціями держави, що реалізуються для її блага. Вважати забезпечення безпеки нації головною метою держави можна лише залишаючись на позиціях ліберального мислення [32, с. 31].

Основою теорії національної безпеки є юридична наука, оскільки саме конституція та інші нормативні акти визначають державні завдання щодо її забезпечення. Крім того, здійснення заходів щодо забезпечення національної безпеки відбуваються суворо відповідно до конституційного принципу верховенства прав і свобод людини [39, с. 99].

Оскільки національна безпека має відношення до забезпечення життєво важливих аспектів існування держави та суспільства, то її ключові принципи та напрямки знаходять відображення як в офіційних документах, так і в науковому дискурсі. У пострадянський період у зв'язку зі швидкою зміною внутрішньої та зовнішньої політичної ситуації було розроблено кілька концепцій національної безпеки, що зазначено в офіційних документах [57, с. 155].

Слід зазначити, що в умовах сучасних геополітичних трансформацій проблема національної безпеки має розглядатись у контексті національно-державної безпеки.

По-перше, незважаючи на глобалізаційний процес, держава, як і раніше, залишається головним суб'єктом міжнародних відносин.

По-друге, переважна більшість сучасних держав – це держави-нації чи національні держави, що виникли як результат створення Вестфальської системи [57, с. 156].

У вітчизняній науковій літературі зустрічається кілька підходів до виділення структурних елементів національної безпеки. Так, одні автори, виходячи з характеру джерел небезпеки, виділяють такі елементи як:

1. Військово-політичний, що передбачає виживання нації, недопущення будь-якою ціною військової конфронтації.

2. Промисловий – захист від стаціонарного чи аварійного впливу потужних індустріальних об'єктів.

3. Економічний – попередження подальшого неефективного господарювання країни.

4. Політичний – недопущення гальмування процесів демократизації та гласності.

5. Національно-культурний – збереження та захист історичних традицій та спадщини, попередження національних конфліктів.

6. Гуманітарний – захист загальнолюдських цінностей.

7. Соціально-політичний – захист соціальних досягнень радянського суспільства.

Інші, використовуючи поняття предмета національної безпеки, пропонують наступну класифікацію її елементів:

1. Життя та здоров'я людей – екологічна (включаючи медичну) безпека.

2. Соціально-політичні, правничі та умови життя громадян, соціальних груп.

3. Політичний устрій суспільства загалом – соціально-політична, державна безпека.

4. Соціально-економічні права та умови життя громадян, соціальних груп, суспільства в цілому – соціально-економічна.

5. Екологічні та умови життя громадян, соціальних груп, суспільства загалом – екологічна безпека.

6. Національно-культурні права та умови життя громадян, соціальних груп, суспільства в цілому – національно-культурна безпека.

7. Військовий (оборонний) потенціал суспільства (нації) загалом, національні кордони – військово-політична, державна безпека.

8. Економічний потенціал суспільства (нації) загалом – економічна безпека.

Потужні процеси глобалізації, які розпочалися на початку ХХІ століття, радикально посилили взаємозалежність країн, вивели на світову арену нових впливових акторів міжнародного життя (транснаціональні корпорації, міжнародні організації, форуми, міжурядові організації тощо).

Ефективне реагування на нові загрози, виклики та небезпеки стало неможливим у рамках однієї, навіть дуже потужної держави, на зразок США [1]. Проте запізнення в усвідомленні нових реалій, сценаріїв та тем, пов'язаних із безпекою, продовжує залишатися ахіллесовою п'ятою держав.

Спектр загроз постійно розширюється, вбираючи не лише звичні та традиційні збройні конфлікти, а й глобальний тероризм, гострі етнічні протиріччя, послаблення ролі та функцій держави, поява нових центрів сил з невизначеними можливостями тощо. Тому необхідно переглянути підходи, що пов'язані з безпекою.

У класичних школах дослідження центром аналізу є виключно держава, яка не дозволяє розглянути зміст загроз конкретним особам, соціальним групам, які часто виникають жертвами держави. Сучасні підходи враховують безпеку людини, що дозволяє проаналізувати шкоду, яку може завдати держава своїм громадянам. Незважаючи на те, що захист держави є надзвичайно важливим для кожного громадянина, це не є достатньою гарантією його індивідуального благополуччя [39, с. 99].

Нове покоління стратегій національної безпеки з'явилося нещодавно, де концепція безпеки "security" органічно включає свій зміст і концепцію «safety», яка

розуміється як фізична безпека громадян проти природних, соціальних та політичних аспектів.

Особливо слід звернути увагу, що сучасні стратегії національної безпеки перестають бути просто набором певних цілей та принципів, пов'язаних із організаціями, що безпосередньо займаються безпекою та обороною, але вимагають зусиль «всього уряду» і все більших масштабів від усього суспільства. Доцільно наголосити, що значну роль на підготовчому етапі грають незалежні мозкові центри (так звані «think tank»).

Зокрема, у США значний авторитет має корпорація RAND, у Нідерландах Гаазький центр стратегічних досліджень, у Великій Британії аналітичний центр DEMOS. Мозкові центри на запрошення відповідних урядових структур на початковому етапі аналізують ситуацію в секторі безпеки та надають попередні рекомендації [5, с. 6].

Після цього створюються спеціальні робочі групи із розробки першого варіанту документа. Зокрема, у Франції президент Н. Саркозі у серпні 2007 року, під час підготовки Білої книги з оборони та національної безпеки, створив Комісію, якій було надано всі необхідні повноваження та усунуто всі, навіть гіпотетичні, обмеження. До її складу увійшли представники відповідних державних збройних сил, парламенту, висококваліфіковані спеціалісти академічних установ, стратегічних мозкових центрів, а також незалежні експерти. До розробки проекту документа було залучено 52 особи з 14 країн, які брали участь у відкритих та закритих обговореннях [3].

Схожий алгоритм дій був запропонований під час підготовки нової стратегічної концепції НАТО, яка остаточно була прийнята на саміті в Лісабоні 19 листопада 2010 року. Спочатку було сформовано кілька «тематичних» робочих груп, які на початку 2010 року передали свої напрацювання так званій «групі мудреців» на чолі з колишнім держсекретарем США Олбрайт. 17 травня 2010 року в Брюсселі була оприлюднена огляд-доповідь, яка після конструктивної критики з боку країн-членів, стала основою для прийняття третьої в історії НАТО стратегічної концепції [18].

Одна з найважливіших інновацій у підході Нідерландів до «стратегій національної безпеки» (НСС) полягає в тому, що всі сценарії, які включені до

національних оцінок ризиків, що підлягають загальнодержавному дослідженню на предмет наявності відповідних потенціалів згідно з установками, розробленими Керівною групою цивільних службовців високого рівня під егідою Міністерства внутрішніх справ та у справах Королівства. Це означає, що уряд визначає життєво важливі інтереси, які потребують захисту, та ресурси, які необхідно мати для того, щоб це зробити.

Це посилило здатність виконавчої та законодавчої гілок влади країни, навіть на субрегіональному рівні, визначати, які ризики створюють загрозу національній безпеці та яким чином до них необхідно готуватися та реагувати практично незалежно від їх витоку чи характеру [6].

Сценарії загроз допомагають у визначенні можливостей, необхідних для боротьби з цією загрозою, розрив між наявними та необхідними можливостями, а також те, яким чином наростити необхідні можливості за рахунок співпраці та оптимізації все це знову на загальнодержавному (урядовому рівні) форматі [55, с. 89].

У процесі розробки нового методу планування безпеки уряд Нідерландів прагнув використати найкращий досвід інших країн та міжнародних організацій. Уряд був і залишається однією з рушійних сил використання кращого досвіду у процесі планування загальнодержавної безпеки. У вересні 2006 року також провели невелику міжнародну конференцію за участю представників США, Великобританії, Канади, Швейцарії, Німеччини та Нідерландів, яка була присвячена питанням стратегічного аналізу урядового рівня, що здійснюється в інтересах планування на основі оцінки ризиків та наявних можливостей.

Конференція сприяла кращому розумінню принципів планування на основі наявних можливостей, важливості оцінки ризиків та загроз, фактору партнерства з суспільно-приватним сектором, ролі та відповідальності місцевої влади, а також використання стратегічного прогнозування у вивченні майбутнього середовища потенційних загроз.

Зазначається, що боротьба з тероризмом має вестись комплексно та передбачати широкий спектр взаємозалежних заходів у контексті внутрішньої та зовнішньої політики (розкриття мереж терористів, блокування шляхів їх

фінансування, розвідка, соціальні ініціативи, використання можливостей освітніх установ тощо). Сектор безпеки в кожній країні має свою структуру, історію становлення та притаманні йому форми діяльності. Тому міжнародне співтовариство формулює лише загальні принципи та цілі, які мають бути досягнуті.

Національна безпека має два аспекти –внутрішній та зовнішній, що обумовлено наявністю внутрішніх та зовнішніх небезпек та загроз. Як очевидно з наведених точок зору, різниця підходить до розгляду питання структурі національної безпеки зі своєї теоретичної позиції, з поставлених собі задач.

У цих підходах багато спільного, але є й відмінності, й досить суттєві. Проте, перелічені елементи дають не просту арифметичну суму, а якийсь якісно новий результат– цілісність, здатність до саморозвитку та гармонізації, стійкість, захищеність від деструктивних дій.

Таким чином, національна безпека є складним, багатоаспектним, багаторівневим явищем. Вона може розглядатися як суспільне явище, як теорія та процес як показник стану національних інтересів.

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК СКЛАДНЕ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ

2.1. Причини і джерела ескалації міжнародного тероризму

Щодо історії виникнення тероризму існують суперечливі думки. Почасти, мабуть, це пов'язано з тим, що і у вітчизняній, і у світовій науковій практиці дотепер відсутня єдність як доктринальної, так і нормативного підходів у розумінні тероризму як соціального явища, у тому числі у його історичній ретроспективі. Це в свою чергу, обумовлює існування різних підходів, у тому числі і до генезису явища, що розглядається.

Діалектико-матеріалістичний підхід до цього явища зобов'язує розглядати зародження тероризму та його еволюцію у нерозривному зв'язку з конкретно-історичними умовами існування та розвитку людства. Очевидно, що тероризм міг виникнути лише тоді, коли в суспільстві не просто виникають протиріччя, але їх вирішення виливається у гранично гострі форми.

У первісній громаді тероризм міг виникнути у такому принципі: зіткнення між общинами, у яких неможливо знайти компроміс, що було віднесено до проявів тероризму, оскільки це була боротьба за життєвий простір і засоби існування – боротьба за виживання. Відповідно до цієї логіки дослідники, зокрема Н.Н. Афанасьєв та В.С. Шукшин, схиляються до думки, що тероризм виник одночасно з виникненням цивілізації і є її атрибутом, ставши в Новий час елементом насильства, що застосовується для досягнення тих чи інших політичних, економічних чи соціальних цілей [2, с. 7-9].

Дослідження еволюції становлення та розвитку тероризму дозволяє дійти до розуміння причин та умов формування ключових елементів, факторів та чинників сутності сучасного тероризму як явища, що набуло глобального характеру.

Йдучи своїм корінням у далеке минуле, тероризм як соціально-політичне явище породжується умовами та факторами, що виникають і формуються у процесі розвитку

людської цивілізації як результат перманентного її ускладнення та посилення суперечливості її організації та функціонування [20, с. 14].

Основи та витoki генезису та еволюції тероризму, його трансформації та видозміни – у відмінностях та динаміці матеріальних та соціальних умов життя людей, у проблемах у політичній та духовній сферах суспільного життя, у розбіжності та антагонізмі інтересів та цінностей індивідів, соціальних груп та утворень, соціальних інститутів.

Інші автори, розуміючи тероризм як специфічну ісламську традицію, відносять його виникнення до XI-XII століть [4]. Треті бачать витoki тероризму за доби французької Реформації (XVI – початок XVII ст.). Четверті визначають тероризм як політичне вбивство, вважають, що відлік історії сучасного тероризму слід починати з початку XIX століття [3, с. 7].

Виниклий як протестна діяльність героїв-одинаків (античні тираноборці), тероризм з часом удосконалювався:

1. Організаційно (релігійно-містичні товариства стародавньої Іудеї часів римського панування, таємні товариства середньовічного Сходу та традиційного Китаю, терористичні організації Європи, Росії, Азії, Південної та Північної Америки (другої половини XIX – першого десятиліття XXI ст.).

2. Стратегічно (від нападу на окремих осіб, які як конкретні особи, агенти або представники влади були завадою для досягнення проголошених терористами цілей, до тотальної війни проти всього суспільства в цілому).

3. Тактично (від безсистемних епізодичних вбивств до послідовного застосування ретельно спланованих та відрепетованих прийомів та методів регулярних армій та спеціальних державних служб).

4. Технічно (від використання ножів та кинджалів до застосування всього спектру засобів збройної боротьби, включаючи зброю масового ураження та комп'ютерні технології) [22, с. 45].

Сучасний державний тероризм розвивається в контексті глобалізаційних процесів, що відбуваються на планеті та призводять до різкого підвищення рівня його загроз для міжнародної та національної безпеки. Відбувається стирання кордонів між

внутрішньодержавним та міжнародним тероризмом, а тероризм як явище та терор та як метод залякування всіляко підтримується низкою держав, як засіб розв'язання сучасних війн та збройних конфліктів [3, с. 92].

До зовнішніх соціально-політичних чинників, які впливають поширення тероризму, слід зарахувати:

1. Зростання кількості терористичних проявів у ближньому та далекому зарубіжжі.

2. Соціально-політичну та економічну нестабільність у суміжних державах.

3. Наявність збройних конфліктів в окремих з них, а також територіальних претензій один до одного.

4. Стратегічні установки деяких іноземних спецслужб та зарубіжних (міжнародних) терористичних організацій.

5. Наявність значного «чорного ринку».

До внутрішніх політичних факторів можна віднести:

1. Загострення політичної боротьби партій, рухів, об'єднань, відсутність досвіду цивілізованої політичної боротьби.

2. Загострення міжнаціональних відносин (проповідь національної винятковості та переваги, розпалювання національної та релігійної ворожнечі).

3. Наявність низки екстремістських угруповань, квазівоєнних формувань.

4. Згуртованість та ієрархічність злочинного середовища.

5. Втрата багатьма людьми ідеологічних та духовних життєвих орієнтирів.

6. Настрої відчаю та зростання соціальної агресивності, суспільна фрустрація, падіння авторитету влади та закону, віри у здатність та можливість позитивних змін.

7. Слабка робота правоохоронних та соціальних державних та громадських органів щодо захисту прав громадян.

8. Низький рівень політичної культури у суспільстві.

9. Вимоги національної, територіальної незалежності.

10. Протириччя між проголошеними демократичними принципами та їх реальною реалізацією.

11. Протириччя та розрив зв'язків між центром та регіонами.

12. Розмежування суспільства (формування соціальних верств та груп з протилежними інтересами).

13. Відчуженість між владою та населенням.

14. Неефективність політичних реформ.

До економічних факторів тероризму можна віднести:

1. Розшарування населення за рівнем життя.

2. Розвал економічної структури країни.

3. Інфляційні процеси.

4. Безробіття.

5. Криміналізацію економіки.

Соціальними факторами тероризму є:

1. Відсутність ефективної системи соціальних гарантій населення.

2. Різне зниження соціальної захищеності населення.

3. Зростання злочинності.

4. Зниження духовного, морального, патріотичного та культурного рівня населення, зокрема правового.

5. Пропаганду засобами масової інформації культу жорстокості та насильства.

Релігійні та національно-етнічні фактори включають:

1. Відсутність чіткого уявлення про особливості прояву релігійного знання.

2. Релігійну та етнічну (національну) нетерпимість, обмеженість та ненависть для людей різних етнічних груп.

3. Відсутність якісних механізмів соціально-політичної консолідації різних соціокультурних груп.

Як складне і багатоаспектне соціально-політичне явище тероризм є об'єктом інтенсивного наукового дослідження у багатьох країнах світу. Спектр цих досліджень дуже широкий, важливе місце у них займають проблеми історичного, правового, соціально-економічного та психологічного характеру. Проте, розглянуті передумови, фактори та причини тероризму, звісно, не дають повної картини цього складного феномену.

Існує багато приватних індивідуальних причин та мотивів звернення до терористичної діяльності, наприклад, особисті образи, заздрість, ущербність, садистські нахили, емоційні афекти [7, с. 32].

Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що у наш час тероризм став довгостроковим чинником сучасного політичного життя, стійким явищем у розвитку суспільства.

Спостерігається ескалація терористичної діяльності екстремістськи налаштованих осіб, груп та організацій. Тероризм і екстремізм у своїх різних проявах дедалі більше загрожують безпеці багатьох країн та їхніх громадян, спричиняють величезні політичні, економічні та моральні втрати, чинять сильний психологічний тиск на великі маси людей, чим далі, тим більше забирають життя людей, переважно мирних громадян. Зростає різноманіття терористичної діяльності, ускладнюється її характер, зростають витонченість та масштабність терористичних актів.

2.2. Види міжнародного тероризму

Успіх боротьби з тим чи іншим небезпечним для суспільства явищем залежить від розуміння його сутності та причин виникнення. Складність такого історичного явища, як тероризм, обумовлює наукові дискусії з приводу визначення його видів.

Як підстави виділення окремих видів тероризму в науковій літературі та політичній практиці використовуються різні критерії. Чинні типології мають різну пізнавальну та наукову цінність, хоча в цілому дозволяють бачити багатоплановий характер тероризму як явища, що сприяють розкриттю його суспільно небезпечної природи, формуванню поняттєвого апарату терології – наукової дисципліни про тероризм, а також сприяють створенню ефективної системи заходів протидії тероризму в цілому.

Тероризм як крайня форма прояву екстремізму та радикалізму є різноманітний, багатоликий, має різну природу, різні джерела, цілі, різні рівні та масштаби, спрямованість та характер виконання. Принципова спільність всіх видів тероризму – у насильницькому насадженні світогляду, ідеології, моралі, політики, свого способу

життя, у використанні вбивств мирних жителів, загрози вбивств чи інших форм насильства як головний засіб досягнення цілей.

Перша класифікація тероризму зроблена за ідеологічною основою та сферою прояву. Вирізняють такі види тероризму:

1. Політичний.
2. Державний.
3. Релігійний.
4. Націоналістичний.
5. Корисливий.
6. Кримінальний.

Політичний тероризм є методом політичної боротьби, який, як правило, тісно взаємопов'язаний зі скоєнням збройних акцій з метою придушення та залякування політичних противників. Його головна мета – нагнітання страху в суспільстві й внаслідок цього тиск на чинну владу.

Одним із найпоширеніших методів терору на сьогодні є насильство щодо мирних жителів з безумовною демонстрацією катастрофічних підсумків проведення терористичних актів, кількість яких безперервно збільшується. Ці теракти стають все жахливішими й жорстокішими, дедалі більше жителів гине в цих терористичних атаках. Прикладами організацій, які займаються політичним тероризмом, можуть бути «Тигри звільнення Таміл Ілама», «Хамас» [2, с. 56].

Державний тероризм виражений потребою у залякуванні власних громадян, його поневоленні та придушенні та водночас повного знищення всіх тих, хто відчайдушно протистоїть тиранічній державі. Крім цього, державний тероризм є компонентом агресивної зовнішньої політики держави. Зокрема, США активно підтримували моджахедів в Афганістані, а потім і талібів у їх боротьбі радянських та урядових військ.

Терор за об'єктом спрямованості його дії з боку окремої держави умовно можна поділити на внутрішній і зовнішній або, якщо бути точнішим на зовнішньодержавний та внутрішньодержавний тероризм [14, с. 61].

Внутрішньодержавний терор поширена історія людства. Він проявляється особливо часто у країнах з авторитарними і тоталітарними політичними режимами. Даний метод залякування при цих режимах є засобом широкого придушення будь-якого антидержавного руху. Досягається це за допомогою застосування різних засобів і форм (застосування тортур, широких репресій стосовно своїх громадян, відкритого насильства у вигляді масового ув'язнення, масових вбивств) для знищення ворогів та противників режиму не лише у психологічному, моральному, а й фізичному сенсі. В історії людства прикладів такого державного тероризму чимало [22, с. 61].

Зовнішньодержавний тероризм є не менш жорстоким. Він виражений у насильстві однієї держави стосовно іншої держави з довгостроковою метою змінити внутрішню та зовнішню політику, її межі, соціально-політичний устрій, політичний режим. Як приклад можна навести військову агресію з боку Росії стосовно України [33, с. 36].

Релігійний тероризм використовується для того, щоб змусити визнати й утвердити віру терористів і одночасно сильно послабити або знищити інші. Об'єкти нападів релігійних терористів розмиті й етнічно, і географічно, і соціально. Цей тип тероризму активно розвивається останнім часом.

Націоналістичний тероризм, безумовно, пов'язаний із широким витісненням представників інших націй, а буває навіть із захопленням землі, майнових благ, знищенням предметів культури [56, с. 36].

Сенс цього виду тероризму – формування окремої держави для своєї етнічної групи. Вони вважають себе національними визволителями, про які забув увесь світ. Прикладами таких організацій можуть бути Організація звільнення Палестини, Ірландська Республіканська Армія, Баскська Батьківщина та Свобода, Партія трудящих Курдистану [48, с. 36].

Основними напрямками корисливого тероризму, які дають ґрунт для прояву різних форм тероризму вважаються проблеми форм правління та державного устрою, військові та релігійні проблеми, геополітичні інтереси та військові конфлікти. Крім

цього, сюди відносять і деякі форми неправомірної групової взаємодії людей, тісно пов'язані з економічними відносинами різноманітних верств населення [48, с. 37-38].

Кримінальний тероризм у більшості випадків використовується для залякування ворогів та супротивників із суперницьких кримінальних груп. Він атеїстичний і аполітичний, інтернаціональний, не соромиться часто співпрацювати з терористичними організаціями, які обстоюють свої політичні світогляди. Цей вид тероризму несе у собі пряму матеріальну зацікавленість, передбачає терористичними методами отримання будь-яких матеріальних благ, тобто методами силового впливу та загроз [24, с. 78].

Інша класифікація тероризму виконана за масштабами поширення. Тут виділяються такі види тероризму: внутрішній та міжнародний.

Внутрішній тероризм, як правило, виникає на тлі внутрішніх суперечностей, що викликаються різними причинами, і є однією з форм внутрішньополітичного протистояння. Він виявляється у формі групових убивств, злочину проти особи, диверсій біля держави, масовому знищенні людей. Проте, важливо відзначити, що, як вже писали вище, у сучасному глобалізованому світі внутрішній тероризм виходить за межі держави, стаючи міжнародним.

Міжнародний тероризм є скоординованим і систематичним застосуванням насильства організованими групами в міжнародних масштабах. Його метою є дестабілізація ситуації у світі чи великому регіоні, щоб посіяти паніку серед громадян та домогтися виконання своїх вимог з боку держави [16, с. 21].

З основних причин прояву:

1. Расовий.
2. Націоналістичний – зазвичай зустрічається тільки в межах однієї держави.
3. Неофашистський – спрямоване встановлення політики правих сил, прояв насильства, втручання у внутрішні справи інших країн.
4. Фундаментально-релігійний тероризм.

За способами виконання терористичних актів:

1. Спрямований тероризм – терористичні акти спрямовані на реалізацію поставленої мети.

2. Непрямий тероризм – теракти здійснюються з використанням непрямих прийомів та методів, що призводять до досягнення поставленої цілі.

Класифікація тероризму зроблена за видами. Тут виділяються такі види тероризму:

1. Ядерний.
2. Біологічний.
3. Хімічний.
4. Електромагнітний.
5. Економічний.

За принципом вибору жертв:

1. Вибірковий, коли об'єктом стає фігура, що символізує певну владу, режим, проти якого виступають терористи.

2. Абстрактний, тобто спрямований на групу людей, які не мають до конфлікту жодного стосунку.

За рівнем згуртованості терористів:

1. Державний тероризм – терористи перебувають на державній службі у спеціальних підрозділах та діють під керівництвом та контролем держави та за її завданням.

2. Організований тероризм, де групи злочинців виступають самостійно.

3. Афективний, представлений терористами-одинаками, діючими на свій страх та ризик.

Класифікація тероризму за цілями та завданнями:

1. Меркантильний тероризм має на меті отримання будь-яких поступок або виконання певних вимог.

2. Апокаліптичний тероризм ставить за мету завдання будь-якою ціною завдати максимальної шкоди об'єкту терористичного акту.

Крім того, що тероризм багатолікий, він ще й дуже динамічний, тому вичерпного переліку його видів навряд чи можна уявити. Питання типології тероризму – питання дискусійного характеру. Потрібно розуміти, що перекрученість злочинного розуму та розвиток технічного прогресу зумовлюють постійну зміну

існуючих видів та додавання до вже наявних нових недосліджених та невивчених форм та методів вчинення терактів.

В даний час у всьому світі спостерігається активізація тероризму, збільшення його масштабів, форм та сфер прояву. На думку фахівців, у найближчому майбутньому тероризм може швидко розвиватися, видозмінюватися, глобалізуватися. Тому сьогодні дуже важливим є об'єднання всіх сил і ресурсів для попередження та протистояння терористичним загрозам.

Основна мета державної стратегії протидії тероризму – забезпечення надійного захисту громадян, суспільства та держави від терористичних загроз шляхом запобігання терористичних акцій та максимально ефективного їх припинення.

2.3. Протидія міжнародному тероризму в рамках міжнародних організацій та форумів

Однією з найбільш глобальних та пріоритетних проблем початку XXI століття є проблема міжнародного тероризму. Досі світовою спільнотою не вироблено загально визнаного визначення поняття «міжнародний тероризм». Це пояснюється складністю та динамічністю самого явища, різноманітністю його форм, мотивів та наслідків. Тож яким чином держави збираються боротися з тим, чому не можуть дати універсального та загально визнаного визначення – питання, у тому числі, дослідження. Суть проблеми полягає в тому, що різні держави через об'єктивні причини по-різному розуміють визначення «тероризм».

Так, багато мусульманських держав розрізняють: джихад – боротьбу за панування ісламу у світі і тероризм. Або, наприклад, боротьба за національне визволення в Кашмірі та Палестині не усіма державами визначається як тероризм.

Дискусії з приводу прийняття «Всеосяжної конвенції з міжнародного тероризму», що йдуть з 1997 року, так і не привели до позитивного результату у вигляді загально визнаного поняття визначення «тероризм». Звідси випливає, що наявність різних національних визначень «тероризму» ускладнює міжнародне

співробітництво у сфері контртероризму. Але хоч воно й ускладнює взаємодію держав, але воно не ставить його в глухий кут.

Можливість налагоджувати ефективне співробітництво між державами щодо попередження та боротьби з тероризмом повною мірою дає міжнародне право та інститути. Так, першим міжнародним антитерористичним актом вважається підсумкове Рішення, прийняте на Римській міжнародній конференції 1898 року присвяченої боротьбі з анархізмом [14, с. 81].

Так, у ньому сказано таке: «...поодинокі старання окремих держав недостатні для викорінення зла – для цього необхідні сукупні зусилля, засновані на міжнародних договорах» [22]. Ця необхідність висловила в угоді між державами-учасницями Римської міжнародної конференції про співпрацю у боротьбі з актами анархічного терору та видачі злочинців-анархістів [14, с. 82].

Першою міжнародною Конвенцією, присвяченою боротьбі з тероризмом стала Конвенція Ліги Націй 1937 року «Про попередження тероризму та покарання за нього», яка так і не набула чинності через об'єктивні причини: розбіжності між країнами-членами Ліги Націй щодо положень Конвенції. Друга світова війна в 1939 році, й врешті-решт припинення діяльності Ліги Націй в 1946 році. Починаючи з цієї Конвенції, починається створення міжнародного механізму протидії тероризму [30, с. 46].

У Декларації про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму 1994 року вперше всі міжнародні договори, що існували до цього, були об'єднані під загальним поняттям «міжнародний тероризм». Сюди входять: Конвенція про злочини та інших актах, скоєних на борту повітряних суден 1963 року, Конвенція боротьби з незаконним захопленням повітряних суден 1970 року, Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою виявлення 1991 року тощо [54, с. 25].

У XXI столітті найсильнішим поштовхом для активного розвитку механізму протидії міжнародному тероризму стала Резолюція 1373 (2001 року) Ради Безпеки ООН, прийнята у зв'язку з серією терористичних актів, що відбулися 11 вересня 2001 року.

Вона зобов'язує держави-члени ООН «надавати одне одному всіляке сприяння у зв'язку з кримінальними розслідуваннями або кримінальним переслідуванням, які стосуються фінансування або підтримки терористичних актів».

Цей орган і досі є головним Контртерористичним органом ООН, який до того ж має Мандат Ради Безпеки ООН, виданий йому Резолюцією 1535 (2004 року) в результаті реорганізації та створення Виконавчого директорату контртерористичного комітету для надання допомоги [14, с. 25].

Головним завданням, яке стоїть перед Виконавчим директоратом є підвищення здатності Комітету контролювати діяльність держав-членів за здійсненням Резолюцій 1373 (2001 року), 1624 (2005 року), «про підбурювання до вчинення актів тероризму» та 2178 (2014 року), «про запобігання, організації, перевезення та екіпірування терористів».

У 1999 році була прийнята Резолюція 1267, яка стала першою прийнятою Радою Безпеки ООН мірою, що встановила режим контртерористичних санкцій. Цей режим переглядався та посилювався наступними резолюціями.

Відповідно до цих резолюцій, стосовно осіб та організацій, пов'язаних з міжнародною терористичною організацією «Аль-Каїда», безпосередньо з Усамою бен Ладеном та/або рухом «Талібан», накладалися такі санкції: заморожування коштів та інших фінансових активів 1333 (2000); ембарго на постачання, продаж та передачу озброєння 1390 (2002); заборона на в'їзд 1526 (2004) тощо.

Ще одним допоміжним органом Ради Безпеки ООН є Комітет 1540, заснований резолюцією 1540 (2004 року), завданням якого є контроль за державами-членами ООН у частині попередження попадання зброї масового знищення до рук терористичних груп. [18, с. 72].

На даний момент у міжнародному співтоваристві діє Глобальна контртерористична стратегія ООН, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 8 вересня 2006 року, яка формує базові рамки міжнародної контртерористичної діяльності. Вона передбачає чотири напрями діяльності країн боротьби з тероризмом:

1. Усунення умов, що сприяють поширенню тероризму.
2. Запобігання тероризму та боротьба з ним.

3. Зміцнення потенціалу держав щодо запобігання тероризму та боротьби з ним та зміцнення ролі системи ООН у цій галузі.

4. Забезпечення загальної поваги прав людини та верховенства права як фундаментальної основи для боротьби з тероризмом.

Однією з пріоритетних проблем боротьби з міжнародним тероризмом є проблема поширення пропагандистських та ідеологічних матеріалів у мережі Інтернет.

У 90-х роках у період розквіту міжнародної терористичної організації «Аль-Каїда», вона не мала спеціальної системи вербування прихильників, а залучала їх «природним чином», переважно залучаючи сприйнятливих до радикальних гасел осіб.

З появою інтернету ситуація змінилася – почали з'являтися численні сайти різними мовами з інформацією терористичної спрямованості, передавалися методики ведення джихаду, поширювалися аудіо та відеозаписи з пропагандистськими матеріалами [22, с. 23].

Згодом ці технології вдосконалювалися у зв'язку з вимогами часу та набували більш витонченого характеру. Так, наприклад, міжнародна терористична організація «Ісламська держава» після своєї освіти в червні 2014 року створила в собі структурний підрозділ, який займається інформаційно-пропагандистською діяльністю [17, с. 5-11].

У своїй діяльності вони використовують мережу Інтернет та соціальні мережі, такі як Facebook, Twitter, Instagram, WhatsApp, ВКонтакте. На думку автора, у світлі останніх подій, пов'язаних з розгромом позицій «Ісламської держави», її діяльність у світовому павутинні матиме ще більший пріоритет [41].

Тут з'являється нова проблема, а саме повернення іноземних бойовиків-терористів після поразки «Ісламської держави» до країн походження чи проживання, або переміщення до третіх країн. Під виглядом біженців із сім'ями та трудових мігрантів вони переміщуються до Європи, Північної Африки, Південно-Східної Азії, інша частина бандитів прямує до північних провінцій Афганістану, створюючи загрозу для країн Центрально-Азіатського регіону [17, с. 45]. Дане становище

привносить тривогу в життя законослухняних громадян, оскільки деякі з цих осіб після повернення можуть створити автономні бойові та ідеологічні осередки міжнародних терористичних організацій, а частина взагалі – зникнути з поля зору правоохоронних органів, давши про себе знати в критичний момент.

Аналіз інформації дає можливість говорити, що поняття тероризму та релігійного екстремізму вкрай взаємопов'язані сьогодні. Це проявляється, наприклад, у тому, що члени одіозних терористичних організацій Аль-Каїда, Талібан, Хезболла та Ас-Сахаб складаються саме із релігійних фанатиків.

У зв'язку з вищевикладеним, країни яким безпосередньо загрожує небезпека підриву соціальних, економічних, політичних відносин у суспільстві, проводять для розв'язання проблем тероризму найрізноманітніші заходи як регіонального, загальнодержавного, так і міжнародного значення. До них можна віднести різноманітні семінари, форуми, метою яких є виявлення критичних громадських потреб, мобілізацію необхідного досвіду та ресурсів для задоволення таких потреб та підвищення глобальної співпраці, розробку стратегій та програм зі зміцнення стійкості у боротьбі з тероризмом, прогнозування та статистичну діяльність, а також здійснення дієвих превентивних заходів [23].

У Контртерористичній стратегії США (2011 року) цілі та завдання боротьби з тероризмом конкретизовані та прив'язані до конкретних країн та регіонів. Головна мета контртерористичних зусиль США – припинити діяльність, зруйнувати й нарешті завдати поразки мережі «Аль-Каїда», афілійованим з нею організаціям та прихильникам. При цьому головним об'єктом антитерористичних зусиль американського уряду є національна територія США та діяльність «доморощених екстремістів», інспірованих ідеологією Аль-Каїди, однак безпосередньо не пов'язаних із цією терористичною організацією [36, с. 143-149].

Для ефективної боротьби з тероризмом Європейський Союз пропонує організувати свої дії з чотирьох цілей: профілактика, захист, переслідування та відповідь [14].

У Канаді розроблено Стратегію, метою якої є зосередження та активізація правоохоронних органів та служб безпеки та розвідки навколо чіткої стратегічної

мети, забезпечення загальних засад для обговорення підходу країни та керівні принципи боротьби з тероризмом, формування нових, удосконалених засобів боротьби, підбиття підсумків характеру терористичних загроз [16].

Щоб досягти успіху у боротьбі з тероризмом, зусилля уряду не можуть бути обмежені в операціях, спрямованих на групи або окремих осіб, які вже беруть участь у терористичній діяльності.

Стратегія діє через чотири взаємодоповнюючі елементи: профілактика (попередження), виявлення, заборона та реагування (відповідь). Елемент виявлення зосереджений на виявленні терористів, терористичних організацій та їх прибічників, їх можливостей і характерів їх планів. Це робиться за допомогою розслідування, розвідувальних операцій та аналізу, які можуть призвести до кримінального переслідування. Сильні можливості інтелекту і тверде розуміння змін навколишнього середовища є ключовими факторами. Це передбачає широку співпрацю та обмін інформацією з вітчизняними та закордонними партнерами [23, с. 40].

Бажані результати антитерористичної роботи наступні:

1. Своєчасне виявлення терористичних загроз.
2. Міцне та всеосяжне виявлення терористичної діяльності та забезпечення ефективної системи оповіщення.
3. Ефективне здійснення обміну інформацією з ключовими союзниками та нетрадиційними партнерами.

Заборона полягає у діях розвідки та правоохоронних органів, які можуть позбавити терористів коштів та можливостей для здійснення терористичної діяльності. Це включає усунення вразливості держави та дії, спрямовані на агресивне втручання у терористичне планування, у тому числі переслідування осіб, причетних до терористичної злочинної діяльності, внаслідок чого держава та суспільні інтереси стануть більшими складною метою для потенційних терористів. Відповідь полягає у пропорційному реагуванні, застосуванні швидких та організованих дій, у пом'якшенні наслідків терористичних актів [37, с. 149].

Тероризм – це одна з невирішених проблем сучасного суспільства, що характеризується високим рівнем суспільної небезпеки, виникнення якої може

спричинити масову загибель людей, провокацію воєнного конфлікту, ускладнення міжнародних відносин та інші серйозні порушення суспільної безпеки.

Все частіше міжнародний тероризм стає проявом глобального соціального процесу. Україна повинна розвивати своє національне законодавство, структурувавши і створивши систему взаємопов'язаних нормативно-правових актів, визначивши в них конкретних суб'єктів та сукупність послідовних дій, необхідних для запобігання, боротьбі та запобіганню терористичній діяльності, а також розробляти програми боротьби з тероризмом та формувати засоби профілактики.

Вирішення цих питань сприяє зміцненню безпеки держави, запобіганню масовій загибелі людей та інших порушень громадського життя громадян, а також вирішенню цілого комплексу політико-правових, організаційно-управлінських, кадрово-освітніх та науково-дослідних проблем.

РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ І НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

3.1. Міжнародний тероризм: загрози для України

У світі міжнародний тероризм досяг такого рівня, що став представляти реальну загрозу існування всього людства. В умовах глобалізації, коли стираються кордони, створюються транснаціональні корпорації, інформаційні потоки, що впливають на свідомість різних соціальних груп, стають все більш інтенсивними та практично не контрольованими з боку держави, немає такої держави у світі, яка б на 100% убезпечила себе, громадян та суспільство від проявів тероризму.

Україна, в силу свого геополітичного розташування, території, клімату, земель сільськогосподарського призначення, розвитку промисловості, наукового потенціалу та військово-промислового комплексу, постійно відчуває політичний, економічний та інформаційний вплив з боку розвинених країн Євросоюзу, США та особливо Росії.

Прагнення Росії домогтися політичного та економічного краху України, багатонаціональний склад українського народу та не завжди продумана політика керівництва України в економічній, політичній та соціальній сферах дозволяють передбачити високу ймовірність організації терористичних актів на території України. Для правильного аналізу суспільно-політичної ситуації та вироблення рекомендацій щодо недопущення виникнення терористичних організацій та припинення терористичних актів, необхідно чітко розуміти зміст таких понять як «тероризм», «терор» та «терористичний акт» [43, с. 19].

До початку війни на Донбасі у свідомості пересічних українців слово «тероризм» асоціювалось з чимось страшним, але дуже далеким.

Серед спливаючих образів були вибухи американських веж-близнюків, справа норвезького стрільця Брейвіка або захоплення школи в Беслані, але все це не мало відношення до самої України: на соціальному, соціально-політичному рівні не існувало прямої терористичної загрози не для українського суспільства та не для держави загалом [22, с. 44].

І справді, з моменту ухвалення нового Кримінального кодексу України у 2001 році, де є стаття за скоєння теракту, й до старту Євромайдану наприкінці 2013-го в країні було скоєно лише два десятки злочинів, які правоохоронні органи кваліфікували як тероризм. Але вони мали точковий локальний характер і не мали ідеологічного підґрунтя. На щастя, Україна не викликала інтересу в жодній терористичній організації [33, с. 161].

Проте 2014 року все змінилося. Спочатку старою, а згодом і новою владою тероризм був оголошений офіційним ворогом української державності.

Точніше, все, що було вороже українській владі, почали називати тероризм. Поняття тероризм та сепаратизм змішалися: будь-яких супротивників, тим більше супротивників зі зброєю стали називати терористами. Проте в українських містах, у тому числі далеких від лінії протистояння, почалися і справжні теракти, і загроза тероризму в більш точному термінологічному значенні слова стала реальністю [45, с. 32].

Вперше про тероризм заговорили ще у команді президента Віктора Януковича. Його соратники почали активно використовувати цей термін на початку 2014 року. Тоді терористами було названо радикальних активістів Майдану, які брали участь у бійках із міліційними спецпідрозділами, – по суті, звичайні люди, які вимагали відставки влади, палили шини на Європейській площі та колупали бруківку на Хрещатику [24, с. 29].

У розпал кривавих подій лютого тодішній керівник СБУ Олександр Якименко навіть заявив про початок антитерористичної операції (АТО №1), спрямовану проти «радикальних майданівців».

Цей крок був спробою представити силову боротьбу за владу як протистояння легітимного уряду та «радикалів, небезпечних для суспільства». Щоправда, щоб хоч трохи переконливо зобразити всіх учасників Євромайдану терористами, у команди Януковича не вистачило капіталу суспільної довіри. Але вірус уже було запущено. І після втечі Януковича прапор боротьби з тероризмом відразу підхопила нова влада, яка охрестила донбаських сепаратистів терористами, а війну на сході країни – антитерористичною операцією (АТО №2) [27, с. 12].

Вибух у Харкові під час ходи на підтримку активістів Майдану та єдності України наприкінці лютого 2015 року – показав, що загроза не міфічного, а справжнього тероризму для України тепер реальна, особливо у прифронтових регіонах. У 2014-2015 роках Харків став одним із міст, де різко загострилася ситуація щодо вибору влади. У лютому під час ходи на честь загиблих на Євромайдані, було закладено вибухівку біля Палацу Культури. Через вибух загинуло дві людини та більше десяти отримали поранення. По факту, було розпочато кримінальну справу за 258 статтею ККУ. За всю історію міста - це був перший теракт, який спричинив загибель людей.

І якщо з бунтівними сепаратистами можна було вести хоч би номінальні переговори про мир (у рамках того ж «Мінськ-2» до того як він втратив чинність після повномасштабного російського вторгнення), то з терористами це неможливо. Хто саме займається організацією терактів в Україні та які їх цілі – питання спірне.

З одного боку, очевидно, що теракти, що відбулися в країні за останній рік, були спрямовані насамперед проти українських патріотичних чи націоналістичних організацій, а отже, були на руку сепаратистам, адже вони прагнуть посіяти паніку у лавах проукраїнських активістів та змусити їх утримуватись від публічної діяльності [52, с. 69].

З іншого боку, теракти в окремих областях мають різні цілі та почерк: очевидно, що акції в одних регіонах готувалися військовими фахівцями, а в інших – здійснювалися скоріше у формі саботажу чи псування майна.

Смерті у Харкові – це не те саме, що пробиті вагони-цистерни з нафтопродуктами в Одесі. Але й те й інше українська влада зараз кваліфікує як теракти. На думку місцевих експертів, в Україні, вочевидь, і не існує єдиної терористичної структури, а теракти – справа рук автономних угруповань, місцевих adeptів сепаратистського руху, яких координують потенційні лідери майбутніх самопроголошених республік.

На думку експертів, екстремізм є ідеологічним і емоційним фундаментом тероризму, становить його суть і зміст.

Екстремістські ідеї характеризуються:

1. агресивним настроєм;
2. нетерпимістю;
3. одномірністю;
4. схильністю до ухвалення крайніх варіантів вирішення проблем.

Вони визначають засоби, методи, масштаби та об'єкт терористичної діяльності.

Поряд із екстремізмом тероризм часто плутають із радикалізмом.

Радикал – прихильник корінних, рішучих заходів. У літературі радикалізм найчастіше визначають як тактику (способи та методи дій), яка сповідує крайні заходи [33, с. 160].

Дискредитація влади – ось головна мета кожного вибуху, що лунає на мирній території України. І доки український уряд не поставить боротьбу зі справжнім тероризмом на перше місце у списку своїх завдань, загроза територіальної цілісності країни зберігатиметься.

Аналіз соціально-політичної ситуації в Україні показує, що приводом до виникнення терористичних організацій може бути:

1. Проведення урядом антинародної політики, значне погіршення економічної ситуації.
2. Масове порушення прав та свобод громадян.

Поки що суспільно-політична ситуація в Україні така, що не існує передумов для створення терористичних організацій громадянами України. Водночас існує реальна загроза організації терористичних актів з боку диверсійно-розвідувальних груп Російської Федерації, а також громадян України, які відстоюють інтереси Російської Федерації та зацікавлені у знищенні України як незалежної держави [61].

Як ми можемо побачити, на прикладі війни, котра зараз триває на території нашої держави, існує велика кількість людей, котра відстоює ідеї країни-агресорки та допомагає будь-якими шляхами досягти їй своєї мети. І на мою думку, ці люди мають також бути причасними до тероризму в Україні. У перші дні війни ми чітко побачили, як працюють диверсійно-розвідувальні групи (ДРГ) та якої моральної та матеріальної шкоди вони можуть заподіяти не тільки владі, а і звичайним людям, котрі фізично не можуть бути притягнуті до збройних конфліктів.[61].

В Україні немає радикальних центрів, немає людей, котрі поділяють насильство. Ми закликаємо віруючих не симпатизувати радикальним ідеям, настроям, нагадуємо про те, що іслам категорично забороняє ненависть та насильство. Наші мусульмани зовсім інші – це докорінне населення, яке вважає себе українцями. Наші мусульмани є іммігрантами.

Росія готувала та готує диверсантів у таборах на території окупованих Донецької та Луганської областей чи Криму, які здійснюють терористичні акти на території України [29].

За рейтингом, складеним експертами аналітичного центру щодо індексу тероризму за 2018 рік (з урахуванням даних за 2017-й),

Україна посідає 21 місце серед 163 країн світу з показником 6,048, що класифікується як «висока» терористична небезпека. Водночас у порівнянні з попереднім роком, держава покращила свої позиції (опустилася в рейтингу небезпеки на чотири сходинки). Серед головних тенденцій глобального індексу тероризму за 2018 рік експерти відзначають зменшення майже на третину – на 27% – кількості летальних випадків від скоєних терактів (загинули 18 814 осіб) у порівнянні з попереднім роком, а також у контексті найбільшого зростання у 2014. На 2021 рік Україна посіла 62 місце серед 163 країн, з індексом 2,3.

На той самий час, Російська Федерація займає 44 місце серед тої ж самої кількості країн, з індексом 4,2. Проте, як ми можемо побачити, то кількість проведених цією країною терактів у інших державах - значно перевищує показники всередині.

Крім них, Москві чудово вдається вирощувати фейки. Саме кремлівські та проросійські ЗМІ активно розповсюджують вигадки про те, що Україна готує бойовиків для «Ісламської держави» і навіть її фінансує.

Під час повномасштабної війни, ми можемо побачити велику кількість фейків, котрі пропагандисти подають, як правдиву інформацію. Вони стверджують, що терористичні дії на території України проводять саме громадяни нашої держави, а не країни-агресорки.

Прикладом такої брехні може стати подія, котра трапилася в квітні 2022 року. Вибух на вокзалі Краматорська забрав життя щонайменше 52 людей та було травмовано близько 100 українців. Після вибуху на території Російської Федерації розпочалося масове поширення фейку про те, що саме українська сторона здійснила теракт. Найгірше в цій ситуації те, що ракета була з написом – «За дітей», що в принципі вводить будь-яку людину в стан відчаю. Саме на цьому прикладі ми можемо побачити наскільки криваві, та неправдиві дії російських ЗМІ, як у плані терактів, так і загалом.

У Маріуполі російська авіація цілеспрямовано скинула бомбу на Драматичний театр у центрі міста, де ховалася велика кількість людей, включаючи дітей та жінок. Але пропагандистські ЗМІ проголошували, що там були бійці і вони знищили їх пункт.

Одними із найжахливіших моментів, можна назвати Бучу, Ірпінь, Бородянку, де бійці проводили власну політику і це взагалі не дії військових, вони поводили себе, як справжні терористи. Проте і на цей випадок у російських соцмережах знайшлося пояснення цих дій.

Відверта брехня – не що інше, як частина інформаційної війни. Її мета – виставити Україну «державою-невдахою», посварити її із Заходом та посіяти паніку серед українців.

3.2. Нормативно-правова база протидії міжнародному тероризму в Україні

У зв'язку з участю України у «гібридній війні» зі східним сусідом, а також із вимушеним проведенням на території нашої держави Антитерористичної операції, набрала обертів боротьба державного апарату з непопулярним до цього часу явищем як тероризм.

Для досягнення намічених цілей законодавцями зроблено кроки до нормативного врегулювання процесу захисту державної безпеки, зокрема посилення та оптимізації повноважень Служби безпеки України як органу досудового слідства,

який безпосередньо здійснює боротьбу з тероризмом. В рамках оптимізації діяльності СБУ, законодавцями були внесені зміни до частини 3 статті 216 КПК України.

В Україні, згідно із Законом України «Про боротьбу з тероризмом», тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому використанні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, вбивств, тортур, залякування населення та органів влади, або скоєння інших посягань на життя або здоров'я ні в чому не винних людей, або загрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних задумів [44, с. 164-165].

Проаналізувавши безліч визначень тероризму, можна встановити такі риси:

1. Залякування.
2. Використання нічим не обмеженого насильства.
3. Публічність небезпеки скоєння терористичного акту.
4. Політична та ідеологічна мотивація.
5. Терористи розраховують головним чином психологічний ефект своїх дій, а не на військово-стратегічну перемогу.

Для більш чіткого визначення тероризму як політичного явища необхідно зрозуміти взаємозв'язок понять «тероризм» та «терор». Багато дослідників висловлюють думку, за якою суб'єктами терору є державні структури, а тероризму – неурядові групи.

У цьому значенні зброєю терору є репресії, а зброєю тероризму - терористичні акти. Відповідно до закону України «Про боротьбу з тероризмом» терористичний акт – це злочинна дія у вигляді використання зброї, організації вибуху, підпалу або інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України [26, с. 66].

Слідчі органів безпеки звільнені від обов'язку здійснювати розслідування деяких економічних та посадових злочинів, які з моменту прийняття нового КПК не відповідали цілям та завданням діяльності даного державного органу, а також додані склади злочинів, якими слідчі уповноважені здійснювати досудове розслідування, пов'язані з безпекою держави та терористами. Поза зоною проведення АТО (ООС) напрям роботи СБУ загострився за напрямом боротьби з фінансуванням тероризму,

кримінальну відповідальність за який передбачено статтею 258-5 КПК України. Фінансування тероризму, відповідно до статті 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», може здійснюватися двома способами: шляхом збору та надання активів з усвідомленням їх подальшого використання (цілком або частково) для будь-яких цілей окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією. Фінансове чи матеріальне забезпечення фактично передбачає надання матеріальної підтримки (шляхом безпосередньої чи непрямой передачі майна) для скоєння терористичного злочину [7, с. 67].

Для наявності складу злочину необхідна наявність фактів сприяння саме терористу чи терористичній організації, тобто участь особи у терористичній діяльності має бути встановлена у передбаченому законодавством порядку.

Однак, основний напрямок боротьби з фінансуванням тероризму здебільшого зосередився не на економіці держави, а за старою звичкою, на виробничих галузях, фінансовому та банківському секторах економіки, а також звичайній підприємницькій діяльності [58].

І це не дивно, тому що в деяких випадках ми можемо спостерігати виключно формальний характер боротьби з фінансуванням тероризму та застосування слідчими органами безпеки цих цілей як підстав для так званої «перевірки в рамках кримінального провадження», обраного з тих чи інших причин (у тому числі політичним) об'єктом бізнесу.

Предметом такого кримінального провадження, як підстави для перевірки, можуть виступати реальні дії, що мають ознаки складу кримінального правопорушення, вчинені контрагентами, контрагентами контрагентів або далі ланцюжком взаємовідносин. У разі кримінального провадження, основним завданням слідчого чи прокурора є обґрунтування причетності суб'єкта до дій третіх осіб [50].

Способи обґрунтування можуть бути різними, але основний принцип зводиться до того, щоб зібрати повністю законні документи про взаємовідносини з контрагентами та скомпіювати з існуючою злочинною схемою з кримінального провадження, представивши добропорядні господарські відносини як схему фінансування тероризму, що веде до підприємств (організацій) так званих ЛНР/ДНР,

а також представникам минулого режиму, які на думку правоохоронців можуть підтримувати так звані терористичні організації [43, с. 39].

Необхідно зауважити, що практика прийняття рішень слідчими суддями, зокрема у справах, пов'язаних з тероризмом, характеризується тотальним дотриманням позиції правоохоронних органів та, зрештою, задоволенням у повному обсязі клопотань слідчого, прокурора.

Таким чином, реальна ситуація боротьби з тероризмом на території мирної частини України відбувається у прихованому конфлікті з основними та головними європейськими цінностями – правами людини та громадянина.

Суб'єкти господарювання, які мають намір повною мірою реалізовувати принцип свободи підприємницької діяльності та готові боротися та відстоювати свої права, повинні також звернути увагу на можливі заходи запобігання ризикам та максимально забезпечити себе від причетності до злочинної діяльності, зокрема, фінансування тероризму [29, с. 43].

Ефективним заходом запобігання таким ризикам є належна перевірка майбутнього або вже існуючого контрагента, яка максимально забезпечить бізнес від підозр у фінансуванні тероризму та необхідність проведення наступних дій:

1. Ідентифікація контрагента, власників підприємства та осіб, які входять до виконавчого органу контрагента з використанням надійних документів, даних або інформації, отриманих із незалежних джерел.

2. Визначення кінцевих бенефіціарних власників та вжиття відповідних заходів для перевірки їх особистостей таким чином, щоб бути впевненим у тому, хто є вигодоодержувачем. Для юридичних осіб та організацій це має включати визначення власника та керуючої структури контрагента. Важливо згадати, що під терміном «кінцевий бенефіціарний власник» мається на увазі фізична особа, яка незалежно від формального володіння має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління чи господарську діяльність юридичної особи безпосередньо або через інших осіб (найчастіше, правоохоронні органи беруть до уваги інформацію про бенефіціарних власників та прив'язують контрагентів підприємства до схем фінансування тероризму);

3. Виявлення та, при необхідності, отримання інформації про реальну мету та очікуваного характеру ділових відносин контрагентів, пов'язаних із вашими взаємовідносинами.

4. Перевірка контрагента щодо наявності взаємовідносин із підприємствами, зареєстрованими на тимчасово окупованій території, чи пов'язані з діяльністю про ДНР/ЛНР.

5. Вжиття постійних заходів належної перевірки ділових відносин та спостереження за операціями, що здійснюються у процесі таких відносин з метою забезпечення відповідності проведених операцій.

Цей перелік перевірочних заходів відповідають рекомендаціям FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering) щодо протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму, поширенню зброї масового знищення.

Для таких цілей можливо використовувати методи та способи збору інформації, що застосовуються під час проведення Due Diligence (DDG), із залученням адвокатів, аудиторів, приватних детективів.

Обсяги застосування певного виду перевірки мають ґрунтуватися на інформації про наявний ризик. Якщо контрагент не погоджується сприяти у виконанні необхідних вимог, рекомендується відмовитися від початку ділових відносин або вчинення угод. Ці вимоги повинні своєчасно застосовуватися до всіх нових клієнтів, а також до існуючих клієнтів, виходячи з важливості та ризику.

З огляду на авторитарний характер взаємовідносин правоохоронних органів із суб'єктами господарювання використання методів мінімізації ризиків у підозрі у фінансуванні тероризму навіть за умови добропорядного ведення бізнесу не гарантує повної безпеки від необґрунтованого звинувачення у фінансуванні тероризму.

3.3. Співробітництво України з міжнародними організаціями у сфері протидії міжнародному тероризму

Розширення географії та збільшення небезпеки тероризму, нерегульованість, яка породжує тероризм та екстремізм регіональних та локальних збройних

конфліктів, зростаюча участь структур транснаціональної організованої злочинності у здійсненні міжнародної терористичної діяльності, розширення масштабів незаконного обороту наркотиків та зброї представляють у сучасних умовах. Нерівномірність глобалізаційних процесів сприяє збільшенню розриву у рівні життя між багатими та бідними країнами, між багатими та бідними громадянами у кожній окремій країні, що веде до зростання протестних форм поведінки.

Відсутність повноцінного діалогу між релігіями та конфесіями, що зберігається в суспільствах соціальна несправедливість створюють живильне середовище для виникнення та посилення міжетнічних, міжрелігійних та інших суперечностей, обтяжених терористичними та екстремістськими проявами.

Так, Україна нарощує співпрацю з Туреччиною у боротьбі з тероризмом. Спільну декларацію було підписано 4 вересня 2018 року, міністром внутрішніх справ України Арсенієм Аваковим та міністром внутрішніх справ Турецької Республіки Сулейманом Сойлу в Анкарі, повідомляє Міністерство внутрішніх справ України.

Документом передбачається співпраця у сфері:

1. Боротьби з тероризмом.
2. Незаконним переправленням мігрантів та торгівлею людьми.
3. Кіберзлочинністю.
4. Відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом.
5. Незаконним обігом наркотиків.
6. Транснаціональною організованою злочинністю [36, с. 146].

Крім того, суттєво поглиблюється співпраця зі США. Так, Секретар Ради національної безпеки й оборони України Олексій Данилов у 2021 році провів зустріч із тимчасовим виконувачем обов'язків заступника Державного секретаря з питань громадської безпеки, демократії та прав людини, координатором Бюро боротьби з тероризмом Державного департаменту США Натаном Сейлзом.

Під час зустрічі сторони обговорили питання українсько-американської співпраці, зокрема у сфері боротьби з тероризмом, повідомляє пресслужба РНБО. Секретар РНБО України подякував США за незмінно сильну підтримку нашої

держави: «Ми вдячні американському народу за ширю допомогу та підтримку України за цих складних часів війни з російським агресором», – сказав А. Данилов.

А. Данилов наголосив, що у цьому контексті протидія терористичній загрозі є одним із ключових. «Ми розуміємо підступність терористів, і боротьба з тероризмом є одним із наших головних викликів. Кібертероризм при цьому виходить сьогодні на перший план», – зазначив Секретар РНБО України, наголосивши на необхідності посилення практичної співпраці між Україною та США, зокрема у питаннях обміну інформацією щодо терористичних загроз. Натан Сейлс запевнив у незмінності підтримки з боку США суверенітету та територіальної цілісності України в міжнародно визнаних кордонах.

Пан Сейлз висловив подяку Україні за готовність співпрацювати з американською стороною у питаннях протидії тероризму, наголосив на готовності США посилювати співпрацю з Україною в цьому напрямку, а також надавати нашій країні всю необхідну допомогу у розвитку можливостей для боротьби з тероризмом [63].

Активно розвивається співпраця України у сфері боротьби з тероризмом та лінією ОБСЄ. Усі держави-учасниці ОБСЄ згодні з тим, що тероризм є однією з найсерйозніших загроз миру, безпеці та стабільності, а також здійсненню прав людини та соціально-економічному розвитку на просторі ОБСЄ та за його межами.

Тероризм має намір підірвати ті самі цінності, які об'єднують ОБСЄ. Водночас держави-учасниці однозначно відкидають зв'язок тероризму з якоюсь конкретною расою, національністю чи релігією. Тому Організація сповнена рішучості в вживанні ефективних заходів щодо запобігання тероризму та боротьби з ним у всіх його формах та проявах як із серйозним злочином, який не має жодного виправдання, якими б не були його мотиви чи походження [49].

Роль НАТО у реформуванні сфери безпеки визначається процесом підготовки країн до членства та їх інтеграції до структур Альянсу після вступу.

У НАТО демократичне управління безпекою зробили одним з головних завдань при розширенні. Там же розробили низку програм, які мають підвищити дієвість та підзвітність оборонних установ. Крім того, такі програми, як Partnership Action Plan

on Defence Institution Building (PAR-DIB) та програми боротьби з тероризмом, також стосуються реформування сфери безпеки.

Питання реформування сфери безпеки також включають у миротворчу діяльність Альянсу. НАТО також приділяє все більше уваги реформуванню сил безпеки в таких країнах, як Україна. Всі ці заходи мають обіцянок. Однак дехто вважає, що НАТО потребує більш жорсткого та комплексного підходу до реформування сфери безпеки під час та після конфліктів, щоб забезпечити стабілізацію та реконструкцію [40].

Під час повномасштабної війни в Україні, НАТО не проявили себе, як організація, котра допомагає світу боротися з тероризмом, злочинністю тощо. Ми тільки і чули, що Альянс нам допоможе, що вони занепокоєні. Проте далі розмов, дії не пішли. На даний момент, я вважаю, що після нашої перемоги розмов про вступ у НАТО у нашій країні більше не буде.

ЮНОДК як один з ключових органів Організації Об'єднаних Націй з надання правової та відповідної технічної допомоги у боротьбі з тероризмом бере активну участь у роботі Цільової групи Організації Об'єднаних Націй щодо здійснення заходів щодо боротьби з тероризмом, забезпечуючи таким чином повномасштабне виконання ЮНОДК діяльність усієї системи Організації Об'єднаних Націй на основі координації.

Цільова група, заснована Генеральним секретарем у червні 2005 року, є координуючим та інформаційним органом консультативного характеру. Вона є форумом для обговорення стратегічних питань та вироблення рекомендацій у галузі політики. Діючи під керівництвом Канцелярії Генерального секретаря, ця Група об'єднує 24 ключових учасників системи Організації Об'єднаних Націй та її партнерів, які можуть зробити свій внесок у ефективну і узгоджену діяльність у боротьбі з тероризмом.

У плані надання допомоги у боротьбі з тероризмом ЮНОДК має великі порівняльні переваги. Особливе значення у цьому відношенні мають його технічна компетентність у таких спеціальних галузях:

1. Запобігання злочинності.

2. Проблеми кримінального правосуддя та дотримання принципу верховенства права, оскільки ці галузі тісно пов'язані з шляхами та засобами практичної боротьби проти тероризму.

3. Великий досвід роботи у сфері пропаганди.

4. Зміцнення міжнародного співробітництва у кримінально-правовій галузі, особливо у питаннях видачі злочинців та надання взаємної правової допомоги.

5. Наявність відповідних оперативних можливостей та відділень на місцях.

6. Синергія його програм діяльності з боротьби з наркотиками, транснаціональною організованою злочинністю, відмиванням грошей та корупцією.

7. Імідж та висока репутація серед країн – одержувачів допомоги як нейтрального та неупередженого постачальника відповідних послуг.

Таким чином, Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів співпрацює в боротьбі з тероризмом з іноземними державами та їх правоохоронними органами та спецслужбами, а також з міжнародними організаціями, які займаються боротьбою з міжнародним тероризмом.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного у дипломній роботі дослідження міжнародного тероризму як загрози національній безпеці ми дійшли таких висновків.

У сучасних умовах тероризм у будь-яких формах свого прояву перетворився на одну з найнебезпечніших за своїми масштабами, непередбачуваністю та наслідками суспільно-політичних та моральних проблем, з якими зіткнулося людство. Він все більше загрожує безпеці багатьох країн та їхніх громадян, спричиняє величезні політичні, економічні та моральні втрати, чинить сильний психологічний тиск на великі маси людей, дедалі більше забирає життя ні в чому невинних людей. Глобалізація та ширша інтернаціоналізація тероризму—це незаперечний факт, перед яким сьогодні опинилось людство.

У процесі дослідження історії поняття було проаналізовано ключові підходи до визначення поняття тероризму в сучасних глобалістських умовах та сформовано сутність та значення поняття національної безпеки, як категорії державної безпеки.

Державна та міждержавна антитерористична політика, неминуче переломлюючись крізь призму інтересів національних еліт та наштовхуючись на тенденції формування багатопольярного світу, гальмує вступ до створення ефективної глобальної системи протидії транснаціональному терору. Практика запевняє, що війна проти тероризму тими способами, які використовувалися в конфліктах на Середньому Сході, зовсім недостатня для прийняттого пом'якшення цієї небезпеки.

Проаналізувавши джерела, причини та фактори виникнення тероризму, як загрози національній безпеці. Ми зробили висновок, що тероризм постійно розвивається у різних напрямках (як стратегічно, організаційно, тактично, так і технічно).

Сьогодні у світі немає жодної держави, керівництво якої не усвідомлювало б небезпеки, що походить від тероризму, і не вживало б зусиль для формування системи антитерористичних заходів. Проблема міжнародного співробітництва у боротьбі з тероризмом об'єктивно виступає як найгостріше і першорядне завдання у такому стратегічно важливому регіоні світу, як АТР, що володіє потужним економічним,

фінансовим, військовим та гуманітарним потенціалом. Роз'єднаність дій, «подвійні стандарти» у політиці окремих держав, недостатнє фінансування антитерористичних заходів, слабка участь громадськості, ЗМІ у боротьбі з цим деструктивним явищем – ці та інші об'єктивні та суб'єктивні причини та фактори роблять боротьбу з міжнародним тероризмом малоефективною.

Наразі для України є велика кількість загроз через повномасштабну війну на території держави, тому у дипломній роботі було охарактеризовано основні терористичні загрози, що потенційно існують перед країною.

Проаналізувавши нормативно правову базу протидії міжнародному тероризму можна зробити висновок про недостатньо результативну діяльність міжнародних структур та механізмів. Очевидно, що в умовах глобалізації система забезпечення міжнародної безпеки народжуватиметься в ході тривалої та складної, перемежованої конфліктами позиційної боротьби, зумовленої, у тому числі наслідками формування монополярного світу, що потребує радикальної трансформації антитерористичних законодавств як окремих країн, так і загалом міжнародного законодавства.

Міжнародне антитерористичне співробітництво, розвиваючись і заглиблюючись, відображає еволюцію міждержавних відносин загалом і процес розвитку міжнародного права, зокрема. Це співробітництво не можна розглядати ізольовано, бо воно вбирало риси міжнародного права попередніх історичних періодів, у його нормах та принципах фіксувалися результати співробітництва держав з інших проблем.

Регіональне та глобальне співробітництво можна розглядати як перехрещуванні стратегії, які доповнюють одна одну. Такий підхід має синтетичний вплив, особливо у випадках, коли результати спільних операцій відчуваються на національному рівні та заохочують держави до розробки внутрішнього права відповідно до їхніх зобов'язань, прийнятих на міжнародному рівні. Але існують відмінності у вихідних передумовах, що лежать в основі двостороннього співробітництва, з одного боку, та багатостороннього співробітництва, з іншого боку, особливо тоді, коли робляться зусилля щодо багатосторонньої співпраці у глобальних формах. Двосторонній підхід ґрунтується на так званій еволюційній моделі співпраці, для якої характерне

поступове зміцнення системи двосторонніх зв'язків. Такий процес має планомірний характер і передбачає ретельне зміцнення та поступове розширення норм, механізмів та інструментів співпраці.

На особливу увагу заслуговують заходи щодо практичної реалізації положень як міжнародного, так і національних законодавств щодо протидії тероризму. Першочерговими завданнями у цьому плані є: прийняття ООН, що відповідає сучасним реаліям Всесвітньої Конвенції, боротьби з тероризмом; розробка Кодексу поведінки держав у боротьбі з міжнародним тероризмом, зведення принципів та базових правил взаємодопомоги у конкретних ситуаціях; формування механізмів кризового реагування на масштабні прояви міжнародного тероризму; розробка міжнародно-правової основи проведення міжнародних антитерористичних операцій із закріпленням обов'язковості санкції Ради Безпеки ООН на їх здійснення та на контроль за їх перебігом; організація на міжнародному рівні скоординованої науково-дослідної та правотворчої роботи з вироблення загального поняття тероризму та його основних ознак.

Якщо говорити, про інструменти боротьби, то у формуванні плану боротьби з міжнародним тероризмом на мій погляд необхідно враховувати наступні принципи: системний характер антитерористичних заходів (це повинні бути політичні, економічні, соціальні, правові, ідейно-пропагандистські, виховні, організаційні та інші заходи, що включають, у разі потреби, оперативно) розшукові, спеціальні, військові); гнучкість реагування на терористичні загрози (головне при цьому—вибір найбільш ефективного набору заходів та послідовності їх застосування, для чого доцільне залучення аналітиків, експертів та спеціалістів різного профілю з державних та громадських структур); адекватність вживаних антитерористичних заходів ступеня, характеру та масштабів терористичної загрози (пропорційність вживаних заходів, вивірений баланс заходів силового та «гуманітарного» характеру); посилення жорсткості реагування у разі підвищення суспільної небезпеки до злочинних екстремістських проявів, розширення соціальної бази, що втягується в екстремізм; переважне використання делікатних негласних заходів впливу на стадіях підготовки

терористичних проявів при здійсненні різноманітних масштабних відкритих екстремістських акцій, включаючи терористичні); пріоритет заходів профілактики.

Глобальна система протистояння транснаціональному тероризму повинна бути орієнтована не так на пряму боротьбу з терором, яка може здійснюватися на нижчих рівнях спеціальними професійними формуваннями, як на створення принципово нових міжнародних структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипенко В. Ф. Поняття тероризму. Київ : Право України № 2, 1999. 92 с.
2. Антипенко В.Ф. Боротьба із сучасним тероризмом: міжнародно-правові підходи: монографія. Київ : Національна бібліотека В.І. Вернадського; Вид-во «Юнона – М», 2002. 723 с.
3. Антипенко В. Ф. Сучасний тероризм: стан та можливості його попередження (кримінологічне дослідження). Київ : НБУВ, 1998. 190 с.
4. Бабкіна О. В., Горбатенко В. П. Політологія. Київ : ВЦ Академія, 2010. 227 с.
5. Багрій-Шахматов Л. В. Методи боротьби з тероризмом. Погляд світового товариства. Київ: Тероризм і боротьба з ним: аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. Т. 19, 2000. С. 338-343.
6. Белоножкін В. І. Інформаційні аспекти протидії тероризму. М.: «Горячая линия – Телеком», 2009. 112 с.
7. Бельков О. Міжнародний тероризм – слова та сенс. *Влада*. Київ, 2002. № 2. С. 17-18.
8. Баровська А. В. Стратегічні комунікації: досвід НАТО. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 1 (34). С. 147-152.
9. Біленчук П. Д. Злочинність у сфері високих технологій – глобальна проблема тисячоліття. Україна-НАТО. *Науковий журнал*. 2007. № 1-2 (17-18). С. 106-111.
10. Біленчук П. Д., Міщенко В. Б., Шульга О. О. Інформаційні загрози в комп'ютерних системах: характеристика сучасного стану та шляхи подолання . *Бизнес и безопасность*. 2008. № 4 (66). С. 39-40.
11. Біленчук П. Д., Міщенко В. Б., Шульга О. О. Консолідований аналіз забезпечення безпеки і інформації. *Бизнес и безопасность*. 2008. № 4 (66). С. 72-73.
12. Біленчук П. Д., Медвідь Р. М. Інформаційна безпека України в контексті становлення стратегії національної безпеки держави. *Бизнес и безопасность*. 2008. № 5 (67). С. 18-21.

13. Біленчук П. Д., Міщенко В. Б., Шульга О. О. Консолідований аналіз забезпечення безпеки і інформації на об'єктах в умовах необхідної ситуації. *Бизнес и безопасность*. 2008. № 5 (67). С. 93-99.
14. Борщ А. А. Чинники, що впливають на профілактику тероризму. 2010. *Обозреватель № 9*. С. 94-104.
15. Восемь лет. Деконструкція найпопулярнішого пропагандистського міфу Росії. Media Sapiens: веб-сайт. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/29277/2022-04-03-vosem-let-dekonstruktsiya-naypopulyarnishogo-propagandystskogo-mifu-rosii/> (дата звернення: 17.05.2022).
16. Громівчук І. М. Міжнародно-правове визначення тероризму як основа ефективної боротьби з ним. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ*. 2011. Т. 2. С. 108-112.
17. Гриценко О. М., Шкляр В.І. Преса і політика: динаміка і кореляція. *Преса і політика: проблеми, концепції, досвід*. Київ, 2000. С. 5-11, 23-29, 45-55.
18. Гуцман М. Я. Діяльність ООН у боротьбі з міжнародним тероризмом. Актуальні проблеми міжнародних відносин. *Збірник наукових праць: 2005*. Київ: Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2005. Вип. 58. С. 121-127.
19. Гаазька декларація про заборону вживати кулі, що легко розвертаються або сплющуються в людському тілі : Міжнародний документ від 1899 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_196 (дата звернення: 12.04.2022).
20. Декларація про заходи ліквідації міжнародного тероризму ООН; Декларація, міжнародний документ від 09.12.1994 р. / Генеральна Асамблея ООН. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_502 (дата звернення: 1.05.2022).
21. Дерев'янюк І. П. Асиметрія влади в міжнародних відносинах. *Політичне життя*. Вип. 47. Київ, 2022. С. 87-94.
22. Завіруха Г. В. Релігійний екстремізм і феномен тероризму в сучасному світі. *Збірник праць за результатами Міжнародної науково-практичної інтернет*

конференції «Соціум. Наука. Культура». URL: <http://intkonf.org/zaviruha-g-v-religiyniyekstremizm-i-fenomen-terorizmu-v-suchasnomu-sviti/> (дата звернення: 17.04.2022).

23. Зелінський С. А. Політичний тероризм як соціально-правове явище. *Актуальні проблеми держави та права*. Вип. 6. Одеса, 1999. 40 с.

24. Канцір В. С. Міжнародний тероризм як прояв деструктивної правосвідомості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Вип. 1. Львів, 2011. С. 28-33.

25. Купер Р. Сила і безсилля європейської перспективи. *Незалежний культурологічний часопис „І”*. URL: <http://intkonf.org/zaviruha-g-v-religiyniyekstremizm-i-fenomen-terorizmu-v-suchasnomu-sviti/> (дата звернення: 19.04.2022).

26. Капируля М. Ядерний тероризм в сучасній міжнародній системі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 73(2). Київ, 2008. С. 66-68.

27. Ліпкан В. А. Боротьба з тероризмом. *Знання України*. Київ, 2002. 254 с.

28. Макаренко Є. А. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах. Комунікативні тренди міжнародних відносин: монографія. Київ : *Центр вільної преси*, 2016. С. 437-464.

29. Макаренко Є.А. Формування спільної політики європейської безпеки і оборони в умовах сучасних викликів і загроз. Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір: монографія. Київ : *Центр вільної преси*, 2016. С. 384-412.

30. Мокляк В. В. Деякі причини відсутності єдиного підходу до розуміння явища тероризму. *Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи: матеріали Міжнар. наук, конф., присвяч. 50-річчю каф. кримінології та кримінально-виконавчого права*, 9 груд. 2016 р. Харків : *Право*, 2016. С. 226-228.

31. Мокляк В. В. До питання про досвід Великої Британії у сфері запобігання тероризму. Злочинність у глобалізованому світі', матеріали XVI Всеукр. кримінолог, конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених, 12 груд. 2017 р. Харків : *Право*, 2017. С. 251-253.

32. Мокляк В. В. Деякі причини відсутності єдиного підходу до розуміння явища тероризму. Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи : матеріали міжнар. наук. конф., присвяч. 50-річчю каф. кримінології та кримін.-викон. права, 9 груд. 2016 р. / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. кримінології та кримінал.-виконав. права. Харків : *Право*, 2016. С. 226-228.

33. Мокляк В. В. Кримінологічний аналіз кількісних та якісних показників вимірювання терористичної злочинності в Україні. *Национальный юридический журнал: Теория и практика*. 2017. № 2-2 (30). С. 159-163.

34. Мокляк В. В. Сучасна стратегія запобігання терористичній діяльності в Україні. Київ: *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 279-283.

35. Мокляк В. В. Сучасний досвід США у сфері запобігання тероризму. Питання боротьби зі злочинністю. 2017. С. 219-229.

36. Мокляк В. В. Сучасний стан наукового дослідження терористичної діяльності в Україні. *Право і суспільство*. 2019. № 1. С. 143-149.

37. Мокляк В. В. Сучасний тероризм як соціальне явище: сутність та форми прояву. *Проблеми законності*. 2016. № 135. С. 147-156.

38. Протокол о запрещении применения на войне удушающих, ядовитых или других подобных газов и бактериологических средств, Женева, 17 июня 1925 года / Верховна Рада України. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_198 (дата звернення: 12.04.2022).

39. Рибачок А. Міжнародний терор і тероризм в Україні. Київ : *Наукова думка*, 2002. 954 с.

40. Смазнова І. С. Філософсько-правовий аналіз тероризму та боротьби з ним : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2007. 18 с.

41. Сегодня в Германии в силу вступил закон против ненависти и травли в интернете. *Гордон*: веб-сайт. URL: <http://gordonua.com/news/worldnews/v-germanii-v-silu-vstupil-zakonprotiv-nenavisti-v-internete-209966.html> (дата звернення: 1.05.2022).

42. СМИ и терроризм: террор стал театром. *Тема дня*: веб-сайт. URL: <http://www.temadnya.ru/spravka/17mar2004/3741.html> (дата звернення: 10.05.2022).

43. Семикін М. В. Кримінальна відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 19 с.

44. Філонов О. В. Міжнародне співтовариство у боротьбі з тероризмом / О. В. Філонов. . URL: www.nbuv.gov.ua/old_jrn/.../7Filonov.pdf (дата звернення: 19.05.2022).

45. Яворська Г. М. Концептуальні засади боротьби з міжнародним тероризмом : специфіка «європейського бачення». *Стратегічна панорама*. 2004. № 3. С. 39-52.

46. Agreement between state members of the Shanghai Cooperation Organization on Regional anti-terrorist structure of June 7, 2002 (as amended on 16-08-2007). URL: <https://cislegislation.com/document.fwx?rgn=3857> (дата звернення: 3.05.2022).

47. Agreement on the Procedure for Organizing and Conducting Joint Anti-Terrorist Exercises by Member States of the Shanghai Cooperation Organization of June 7, 2002 / Shanghai Cooperation Organization. URL: <https://www.fidh.org/en/issues/terrorism-surveillance-and-human-rights/Agreement-on-the-Procedure-for> (дата звернення: 19.04.2022).

48. Bolger K.A. Modern International Terrorism as a Threat to the National Security of the Russian Federation, 2016. 116 p. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/46462382.pdf> (дата звернення: 30.03.2022).

49. Concept of Cooperation Between SCO Member States in Combating Terrorism, Separatism, and Extremism of June 5, 2005 /SCO. URL: <https://www.fidh.org/en/issues/terrorism-surveillance-andhuman-rights/Concept-of-Cooperation-Between-SCO> (дата звернення: 15.05.2022).

50. Council Common Position on the application of specific measures to combat terrorism of 27 December 2001 / EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001E0931> (дата звернення: 30.04.2022).

51. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European

Parliament / European Parliament . URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L0849> (дата звернення: 21.04.2022).

52. Ermakova E.V. The fight against terrorism in Europe: utopia or a missed opportunity. Theories and problems of political research. 2018. Vol. 8. No. 1A. P. 69-80.

53. French Diplomats to Strike Over Loss of Separate Status. *The New York Times*: веб-сайт. URL: <https://www.nytimes.com/2022/05/31/world/europe/macron-diplomats-strike-france.html> (дата звернення: 21.05.2022).

54. Ganor B. Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter? *IST Papers on Terrorism*. 2002. vol. 1. P. 9-10.

55. Humanities and Natural Sciences. 2019. Vol. 7-2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnyy-terrorizm-ponyatie-prichiny-posledstviya> (дата звернення: 27.03.2022).

56. Mikheev I.R. Terrorism: concept, responsibility, prevention. 2003. URL: <http://law.edu.ru/script/cntsource.asp?cntID=100087820>] (дата звернення: 5.05.2022).

57. Regulation (EU) № 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC / European Parliament URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/En/TXT/?uri=CELEX:32015L0849> (дата звернення: 12.04.2022).

58. Framework Decision of the EU Council 2002/475 / PAP dated June 13, 2002 on countering terrorism / EU Council . URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32002F0475> (дата звернення: 23.04.2022).

59. Regional Approaches to Combating Terrorism. UN Vienna. 2019. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/CounterTerrorism/E4J_CT_module_5_-_final_RU.pdf (дата звернення: 27.03.2022).

60. Council of the European Union. European Union Counter Terrorism Strategy. November 30th. 14469/4/05 of 2005 / Council of the European Union . URL: <https://www.refworld.org/docid/47fdfb28d.html> (дата звернення: 1.05.2022).

61. Teleshun S.O. Modern terrorism: Ukrainian realities. *Polit. management*. 2005. № 1(10). URL: <http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgibin/>

irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta& (дата звернення: 13.04.2022).

62. Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism of June 15, 2001. URL: <https://www.refworld.org/pdfid/49f5d9f92.pdf> (дата звернення: 11.04.2022).

63. Shkurat I.V Global terrorism: methodological approaches to the study. Public administration: theory and practice. 2005. № 2. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/pol-prav/05sivmpv.pdf> (дата звернення: 13.04.2022).

64. Stepinska A. The Global Flow of Information and Propaganda. Terrorist Attacks on the USA, September 11, 2001 as a media event. The power of Terrorism. – Poznan: *Institute of Political Science and Journalism Press*, 2005. (дата звернення: 5.04.2022).

65. Strategic communications and national strategy. *Chatham House Report*: веб-сайт. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Security/r0911stratcomms.pdf> (дата звернення: 17.04.2022).

66. Supreme Court Blocks Texas Law Regulating Social Media Platforms. *The New York Times*: веб-сайт. URL: <https://www.nytimes.com/2022/05/31/us/politics/supreme-court-social-media-texas.html> (дата звернення: 26.05.2022).

67. States of the Shanghai Cooperation Organization of August 28, 2008 / Members of Organization. URL: <https://www.fidh.org/en/issues/terrorism-surveillance-and-human-rights/Agreement-on-the-Procedure-for> (дата звернення: 17.04.2022).

68. Paul Christopher. Strategic Communication: Origins, Concepts and Current Debates – Praeger, 2011 p.

69. Voinikov V. V. Legal regulation of the fight against terrorism in the framework of EU. *Comparative legal studies*. 2019. No. 2 (147). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoe-regulirovanie-borby-sterrorizmom-v-ramkah-e> (дата звернення: 30.03.2022).

70. Zelenskyu blasts Russian ‘terror’ as Mariupol art school sheltering 400 is struck. *Fox News*: веб-сайт. URL: <https://www.foxnews.com/world/zelenskyu-russia-terror-mariupol-art-school-shelter-bombing> (дата звернення: 5.05.2022).